

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

БИЗНЕС ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА „ИКОНОМИКА НА ПРИРОДНИТЕ РЕСУРСИ“

ЛЮБОМИР ВЕНЦИСЛАВОВ ЛЕВИЧАРОВ

**УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ УПРАВЛЕНИЕТО НА ЕКОЛОГИЧНИТЕ
КОНФЛИКТИ С ПРИЛАГАНЕ НА МЕДИАЦИЯ**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и
научна степен „доктор“, професионално направление
Икономика, научна специалност 3.8 Икономика и
управление /Екоикономика/

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:

ПРОФ. Д-Р АЛБЕНА КРАЕВА-МИТЕВА

София, 2022г.

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

БИЗНЕС ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА „ИКОНОМИКА НА ПРИРОДНИТЕ РЕСУРСИ“

ЛЮБОМИР ВЕНЦИСЛАВОВ ЛЕВИЧАРОВ

**УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ УПРАВЛЕНИЕТО НА ЕКОЛОГИЧНИТЕ
КОНФЛИКТИ С ПРИЛАГАНЕ НА МЕДИАЦИЯ**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“,
професионално направление Икономика, научна специалност 3.8 Икономика и
управление /Екоикономика/

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ:

ПРОФ. Д-Р АЛБЕНА КРАЕВА-МИТЕВА

София, 2022г.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита от катедра „Икономика на природните ресурси“ при Университет за национално и световно стопанство – София.

Авторът на дисертационния труд е задочен докторант в катедра „Икономика на природните ресурси“ при Университет за национално и световно стопанство.

Дисертацията е в обем от 156 страници и е структурирана в увод (бстр.), изложение в 4 глави (127 стр.), основни изводи и препоръки (3 стр.), библиография (7 стр.) и приложения (7 стр.). Общият брой на използваните литературни източници е 113, от които 49 на английски език и 64 на български език. В дисертационния труд общият брой на таблиците е 5 броя, а на фигурите са 14 броя.

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на 21.06.2022г. от 11.00ч. в зала 2032а на УНСС-София, пред научно жури назначено със заповед на Ректора на университета.

Всички материали по защитата са на разположение на заинтересованите в сектор „Научни съвети и конкурси“ в УНСС- София, както и на уеб страницата на УНСС- www.unwe.bg

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

АКТУАЛНОСТ

През последните години, търсенето на рационални способности за ускорено разрешаване на екологични проблеми е основен приоритет на Европейската екологична политика. Причина за това е действието на различни фактори като: прекомерно или неправилно използване на ограничените ресурси, интереси и различия по отношение тяхното използване, безстопанственост, както и най-вече, поради все по-тясната връзка между човека и природата. Екологичните проблеми, често, преминават в спорове и конфликти за природни ресурси, опазване на околната среда и биоразнообразието.

Конфликтните ситуации са разнообразни и сложни. Те възникват под различна форма, с различен характер и заряд. Конфликтът се заражда със създаването на спорна ситуация и при затруднена нормалната форма на вербална и невербална комуникация между страните. Редица автори определят конфликтите по различен начин- като „сблъскване между противоречиви тенденции“ (Джонев С, 1990), като „процес“ (Smith R, 2000), като „ситуация, която поставя проблеми и провокира търсенето на оптимален вариант за тяхното решаване“ (Балтаджиева, 2004). Често, благодарение на сблъсък между страните, резултата от конфликта се създава възможност за вземането на прагматични решения, които могат да генерират устойчивост за цялото общество. (Генова, 2012) го характеризира като сложен и многопластов социален феномен, който се определя като сблъсък на различни тенденции в поведението на лица, групи и институции, като следствие от борбата на социалните противоположности. Той може да бъде управляван и моделиран.

Конфликтите, които са свързани с природната се характеризират като социални. Терминът екоконфликт е определен от (Martinez-Alier, J., and O'Connor, M., 1996) като „социални, пространствени и времеви асиметрии или неравенства при използването от хората на екологични ресурси и услуги. Те се свързват и с недостига на ресурси и бедността. За (Engel A. and Korf B., 2005) различните хора използват различни природни ресурси, които искат да управляват по различен начин. Техните индивидуални нужди и интереси водят до екологични конфликти. Екологичните конфликти все по-често се засилват, поради по-интензивното използване на ресурсите, тяхното прекомерно или неправилно използване и изчерпване. Това показва, че споровете за оскъдните природни ресурси видоизменят структурата на обществото и довеждат до ескалации във взаимодействието между различните групи. Демографските промени, пазарният

натиск и промените в околната среда поставят като обект на интензивна конкуренция природните ресурси.

Правилното управление на конфликта може да минимизира негативните последици от създалата се ситуация и да ограничи последствията, които се създават с него. Един от начините за успешно управление на екоконфликти е чрез използването на алтернативните методи за разрешаване на споровете, в т.ч. медиацията.

Медиацията има важна и съществена роля в разрешаването на споровете, защото чрез включването на трета неутрална страна (медиатор) се балансират крайно различните виждания на страните в даден екологичен спор.

Една от най-важните характеристики на медиацията е скоростта на процедурата и разходите, които възникват в процедурата по медиация за страните. Това от своя страна е изключително важен елемент за споровете и конфликтите, които възникват между страните в сферата на околната среда и биоразнообразието, защото бавното разрешаване на конфликта може да окаже сериозни последици за природата, биоразнообразието и здравето на хората или да доведе до промяна на евентуални и бъдещи инвестиционни намерения. Разходите за участие и инициране на процедурата са значително по-малки, отколкото при използване на традиционния съдебен ред, което позволява на много заинтересовани страни да се включат в процедурата и да не остават изолирани от конфликта, поради липса на финансови ресурси. Екомедиацията не само създава възможност за помирение между спорещите страни по конфликти с природен характер, тя създава и устойчивост за бъдещите отношения между тях, като изгражда трайни взаимоотношения, които могат да допринесат за постигане на допълнителни блага за участниците и обществото. Тези характеристики на медиационната процедура по екологични спорове са предмет на дисертационният труд, в който се разглеждат предпоставките за нейното по-широко и всеобхватно прилагане при спорове, свързани с природните елементи, както и недостатъците, пропуските и бариерите от гледна точка на недостатъчното ѝ използване у нас.

Теза на дисертационния труд :

Усъществяването на ефективна медиация при управлението на екологични конфликти и спорове допринася за разширяването на гражданския контрол, при използване на ресурсите, при зачитане на правата на участващите.

Хипотези, свързани с доказване на тезата:

- Медиацията като способ за алтернативно решаване на спорове може да бъде утвърдена като реална алтернатива и ефективен метод за уреждане на екологични конфликти, и за постигане на устойчиви споразумения между страните на спора;

- Медиацията е подход, който дава възможност екологичните конфликти да се уреждат и приключват със споразумение, с което се запазват устойчиви отношения между страните и за в бъдеще;
- Разширяването и усъвършенстването на приложима правна рамка, свързана със Закона за медиацията, ще ускори утвърждаването на медиацията при уреждане на екологичните спорове чрез индивидуализирани правни норми и целенасочено прилагане на принципите, отчитайки спецификата на управлението на екологичните конфликти;

Цел на дисертационния труд:

Да разкрие теоретичните и методични основи на медиацията като универсален подход за решаване на екологични спорове и на тази основа да се анализират и оценят добрите практики в областта на медиацията, при отчитане на спецификата на административните отношения, както и да се синтезират и предложат методически подходи, и практически стъпки, и решения за осъществяване на успешна медиация.

Задачи на дисертационния труд:

- Да се изяснят основните характеристики на системите за управление на екологични конфликти, прилагани от местните общности под формата на целенасочени медиационни въздействия за регулиране на поведението на участниците в тях;
- Да се представи и оцени приложимостта на алтернативни методи за разрешаване на правни спорове в областта на екологията и опазване на околната среда;
- Разработване на методическа рамка на изследването, която да съдържа логическа последователност на етапите, отделните дейности, резултатите и начините за постигането на приложима процедура за медиация по възникнал или евентуален екологичен спор;
- Оценка на правната рамка на медиацията и на приложимостта ѝ при екомедиация;
- Провеждане на анализ и оценка на текущото състояние, свързано с прилагането на добри практики в областта на административните спорове и в частност в екологията и опазването на околната среда;
- Предлагане на мерки, механизми и дейности, насърчаващи заинтересованите страни, да използват медиация;

- Формулиране на стратегически насоки за мониторинг и изграждане на капацитет по екологични конфликти.

Предмет на изследване: Управлението на екологични конфликти чрез медиация.

Обект на изследване: Екологичните конфликти.

Ограничения на изследването: Изследването е ограничено в обхвата на управлението на екоконфликтите, които авторът определя като „дълготрайни, основаващи се на дълбоки различия кофликти, свързани с достъпа, управлението и използването на ресурсите и елементите на природната среда, които влияят, пряко, върху възприятието за начина на живот, здравето, бита и поминъка на хората“. Изследването е ограничено във времеви порядък от 01.01.2018г. до 31.01.2022г.

Методи на изследване: Нормативният метод, в съчетание със сравнителния, анкетния метод и дълбочинните интервюта.

II. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

УВОД

- I. Първа глава. Теоретични основи на управлението на екологични конфликти и екомедиация
 1. Същност и особености на екологичните спорове и конфликти
 2. Управление на екологични конфликти
 3. Управление на медиацията като доброволна процедура за извънсъдебно разрешаване на спорове
 4. Обща правна рамка на медиацията и класическата съдебна процедура за решаване на екологични спорове по опазване на природната среда и биологичното разнообразие
 5. Правна и нормативна рамка за регулиране на медиацията за решаване на екологични спорове чрез прилагането на успешна медиационна процедура
- II. Втора глава. Методологична и методологическа основа на екомедиацията
 1. Принципи и процедура по екомедиация
 2. Фази на процеса по медиация
 3. Методическа рамка за анализ и оценка на процеса на изпълнението на медиацията
- III. Трета глава. Анализ и оценка на състоянието на медиацията и на приложението на статута на екомедиацията в България
 1. Оценка на правната рамка на медиацията в България и на приложимостта и при екомедиацията
 - 1.1 Предмет и състояние на общата правна рамка на медиацията
 - 1.2 Правна уредба на медиацията заложенa в Закона за медиацията и съпътстващите към него нормативни актове
 - 1.3 Добри практики в областта на медиацията и възможности за приложението им в България
 2. Анализ и оценка на текущото състояние на медиацията
 - 2.1 Оценка на текущото състояние на медиацията в България и на приложимостта и при екомедиацията
 - 2.2 Анализ на информираността и мотивацията за прилагане на екомедиация при екологични спорове

IV. Четвърта глава. Препоръки и насоки за постигане на успешна медиация за решаване на конфликти с екологична насоченост

1. Предложения за нормативни промени на медиацията по административни спорове и възможности за прилагане на успешна екомедиация
2. Стратегически подходи и сценарии за мониторинг и изграждане на капацитет за решаване на екологични конфликти

ОСНОВНИ ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

БИБЛИОГРАФИЯ

Приложение 1

Приложение 2

III. ОСНОВНО СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

ПЪРВА ГЛАВА. ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ НА УПРАВЛЕНИЕТО НА ЕКОЛОГИЧНИ КОНФЛИКТИ И ЕКОМЕДИАЦИЯ

Основна и водеща задача в първа глава е да се разгледат теоретичните основи на управлението на екологични конфликти и екомедиацията.

В **първи параграф** се разглеждат и доразвиват същността и особеностите на екологичните спорове и конфликти. Включени са дефиниции и разграничения в теорията между спор и конфликт, както и спецификата на екологичен спор и екологичен конфликт. Различни автори дефинират споровете като краткосрочни различия и разногласия между страните, въпреки които участниците в тях могат да достигнат до решение, което да бъде договорено. Ако те не бъдат ограничени и наблюдавани, а бъдат negliжирани, то те могат да прераснат в конфликти. Конфликтите, от своя страна, са дългосрочни и носят със себе си дълбоко вкоренени проблеми, които често, не подлежат на обсъждане (Burton, 1990). Обратният процес от преминаването на конфликта в спор, рядко, може да бъде наблюдаван, освен в случаите, в които той е правилно управляван.

Авторите (Brown and Marriott, 1999) определят спора като „клас или вид конфликт, които се проявяват в различни съдебни дела“. Други автори (Crowfoot, J. and Wondolleck J., 1990) характеризират конфликтите и като основни и продължаващи различия, опозиция, а понякога и принуда сред основните групи в обществото, над техните ценности и поведение към природната среда.

Конфликтите имат различни тълкувания. Те се характеризират като: сблъсък, противоречие, различие, борба и други. В случаите, когато не са започнали, но съществуват предпоставки за тяхното развитие, те са потенциални. Възникват между две или повече страни, при които са засегнати интересите им, нямат допирни точки по между си и съществуват поне две отделни противоположности. Конфликтът може да има различен по вид и заряд характер. Той може да се оцени като емоционален, организационен, междуличностен, вътрешен, международен, регионален, екологичен, общностен, военен, икономически, идеологически, дипломатически, уличен и други.

Разбирането за същността на конфликта в българското общество, все още, не е изяснено напълно. В България той се възприема като нещо крайно негативно. Дори съвременният български език възприема чуждицата „конфликт“ в този смисъл. Понятието обхваща всички възможни „сблъсъци, стълкновения, противопоставяния, инциденти, които имат антагонистичен характер и са свързани с психологически, социални, икономически и политически отношения между отделни лица и социални групи“ (Димитров, 1999).

Екоконфликтите могат да се базират на ценностни различия и поради това те не са толкова гъвкави, по отношение тяхното разрешаване. За разлика от тях, екологичните спорове се характеризират със своята специфичност и са по-гъвкави, по отношение тяхната преценка и разрешаване (Nicholson, 2005). Въпреки това, съществува тясна връзка между екоконфликтите и екологичните спорове. Пошироките, основани на ценности или интереси конфликти между групи в обществото могат да допринесат за зараждането на продължаващи спорове, които са свързани с по-конкретни обстоятелства, претенции или политики. Индивидуалните спорове могат да бъдат по-податливи на разрешаване, но по-общият и дифузен процес на екологичния конфликт продължава и посредством последващи спорове (Burgess, 1995).

Направен е литературен преглед, който разглежда различни конфликтните ситуации и причините за тяхното възникване. Конфликтите свързани с околната среда имат и политически, социално-икономически и екологичен ефект. Освен това не винаги екоконфликтите имат негативно влияние и въздействие върху социално-икономическото развитие. Екоконфликтите са, често, отправни точки, които предопределят аспектите на социалните, икономическите и екологичните проблеми. Те привличат вниманието на различни заинтересовани лица и групи към проблемите с околната среда и резултатът е положителен, благодарение на усилията и мерките за опазването ѝ. Според (White, 2009) управлението на екоконфликти е необходимо за намаляването на негативното въздействие и насърчаването на положителни ефекти. Управлението на екоконфликти е от изключително важно значение за обществото, защото то ограничава развитието на започнали процеси, свързани с околната среда, които могат да създават сериозен проблем за него. Именно управлението на конфликтните ситуации създава възможности за ограничаване на екологичните катастрофи и засилва значението на неговата превантивна роля.

Във **втори параграф** са разгледани различните възможности за управлението на екологичните конфликти.

Конфликтите в областта на природната среда предлагат широк спектър от възможности за тяхното ефективно и навременно управление. Очертават се три основни възможности за тяхното управление, а именно чрез: обичайните системи за управление, националните правни системи и алтернативните методи за разрешаване на спорове.

Обичайните системи за управление на екоконфликти са се развили между общностите и включват различни техники, методи и стратегии за управление. Успеваемостта на обичайните системи е свързана с авторитета. Съществува възможност, при която той намалява и капацитетът на тези групи да

вземат решение също може да намалява (в правопрпорционална връзка са). Традиционните практики, институционализирани, са подходяща стартова точка за подобряване на способностите на местните власти да се справят с предизвикателствата на съвременния ресурсен мениджмънт (Engel A.and Korf B., 2005).

Друг подход за управление на конфликти е чрез националните правни системи, които са основани на базата на законодателството и са администрирани чрез регулаторите и съдебните институции. При тях решенията се базират на правни норми, като много често страните не могат да оказват влияние върху управлението и резултатите на екоконflikта, и могат да останат неудовлетворени от решението, защото едната страна е печаливша, а другата е губеща. Прилагането на решенията на конфликтите все пак зависи от способността на правната системата да ги въвежда в действие. Понякога тя е ограничена. Трябва да се отчита и факта, че правните системи на много страни имат проблеми с публичния достъп и отчетност, особено за бедните и социално маргинализирани групи от населението (Engel A.and Korf B., 2005). Трябва да се отбележи, че решаване на екологичните спорове и конфликти по съдебен ред са свързани с много разходи за адвокатски хонорари, държавни такси, възнаграждения за вещи лица, експерти и други. Делата, независимо от техния характер продължават сравнително продължително време, в много случаи и дори по няколко години, докато съдебното решение по спора влезне в законна сила.

Третият метод за управление на конфликти са алтернативните подходи, в основата на които е медиацията по екологични спорове и конфликти. Те се базират на доброволен принцип и затова е важно резултатите и решенията да се спазват от страните на екологичния конфликт. Алтернативните методи за разрешаване на екологични конфликти са добре приложими, когато страните по дадения конфликт са равнопоставени.

Управлението на екологични конфликти предлага богат набор от инструменти, подходи и процедури за минимизиране негативните последици за населението и природата, като чрез правилния им избор се постигнат устойчиви и дългосрочни решения. Управлението на екологичните конфликти е основно обвързано с желанието на страните да се договарят и изслушват или да изберат традиционния съд, при който съдията трябва да отсъди. Различните видове методи за управление на конфликти в областта на природната среда предлагат и носят своите характерни позитивни страни, но имат и своите слабости, които тласкат основния поток от спорове към съдебната процедура за тяхното разрешаване.

Третият параграф е свързан с управление на медиацията като доброволна процедура за извънсъдебно разрешаване на спорове. Прави се преглед

на регламентацията на медиацията, както и се представя широкото и международно прилагане. (Stulberg J., 1981) дава дефиниция за медиацията, която според него е незадължителна (доброволна) процедура, при която е поканена безпристрастна, неутрална страна (медиатор), който е приет от страните в спора, за да им помогне, да се идентифицират проблеми, които засягат всички и да се разработят решения на тези проблеми, приемливи за всички заинтересовани страни.

В България, медиацията е регламентирана със Закона за медиацията, още преди влизането на България в ЕС. Със стремежа за облекчаване на съдебната система и провеждането на съдебна реформа, пред алтернативните методи за разрешаване на спорове, в т.ч. медиацията, се създават предпоставки за разширяване на приложното им поле. Ето защо е необходимо държавата да отдели сериозно внимание и ресурс за промотиране медиацията по екологични спорове, да създаде методика за работа и да насърчава страните по екологични спорове, чрез различни финансови и нефинансови стимули, да използва активно екомедиацията. Още повече много от екологичните спорове се превръщат в сложни технически проблеми за съда. Често съдиите нямат научен опит и на практика оценяват конкуриращите се теории чрез претегляне на „достоверността на несъгласни експерти“ (Liermann Karen L., 1986).

В тази част се разглежда и предмета на екомедиацията, който е свързан с управлението на конфликти и спорове, а именно: използването на земята, природните ресурси, разпределението на дефицитни фактори и суровини, водни ресурси, енергийни ресурси и замърсяването на въздуха. Всъщност това са необходимите условия за изискването за успешна екологична медиация (Cormick G.W., 1980).

В **четвърти параграф** се прави преглед на правната рамка на медиацията и класическата съдебна процедура за решаване на екологични спорове. Регламентирана е правната уредба на медиацията, която е уредена нормативно в: Закон за медиацията и съпътстващите поднормативни актове: Процедурни и етични правила за поведение на медиатора, Наредба № 2/15.03.2007 и Правила за осъществяване на контрол за спазване на изискванията за обучение на медиатори и за реда за извършване на проверки на организациите по чл.2 от Наредба № 2/15.03.2007г. Освен националната рамка, свързана с медиацията се разглежда и наднационалната правна рамка, която включва: Директива 2008/52/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 21 май 2008; Резолюция на Европейски парламент от 13.09.2011 относно прилагането в държавите-членки на Директивата относно медиацията.

Законът за медиацията дефинира терминът медиация, като алтернативен метод за разрешаване на конфликти и формира видовете от спорове,

за които е приложима тя, урежда етапите, принципите, функциите и ролята на медиатора, съдържанието и ефекта на споразумението, което се формира при реализиране на успешна медиация.

В **четвърти параграф** се разглежда и рамката за ефективност и неефективност на медиацията при наличие на определени фактори, дефинирана от (Демчук, 2019).

В **пети параграф** се прави преглед на правната и нормативна рамка за регулиране на медиацията за решаване на екологични спорове чрез прилагането на алтернативните методи и успешна медиационна процедура, в т.ч. и за разрешаване на екологични спорове.

В тази връзка, отделено е място на ролята на създадения Централизиран електронен портал за медиация, който е разработен по стратегията за продължаване на реформата в съдебната система. В неговата система попадат 2795 сертифицирани медиатора (към 19.07.2021г.), които притежават различно образование, квалификации, умения. Заслужава внимание факта, че едва трима от регистрираните медиатори попадат в категория „Аграрни науки“. Това е изключително негативен елемент в имплементирането на медиацията, като алтернативен способ за разрешаването на екологични конфликти. Малкия експертен състав, който има умения и познания в областта на околната среда, регистрирани като медиатори създават среда, която не предполага широкото прилагане на медиацията, в разрешаването на екоконфликти. Още повече, медиаторите трябва да познават и законодателството в областта на околната среда, както и европейското и международно законодателство. Това е сериозен проблем, предвид непрекъснато възникващите екоконфликти у нас и дефакто невъзможността/силно ограниченото участие на медиатор, който да има експертно мнение по темите, свързани с екологията. Проблемите свързани с природата трябва да бъдат внимателно прегледани, защото всяко неправилно решение може да доведе до сериозни вреди, както за обществото, така и за самата природа.

ВТОРА ГЛАВА. МЕТОДОЛОГИЧНА И МЕТОДОЛОГИЧЕСКА ОСНОВА НА ЕКОМЕДИАЦИЯТА

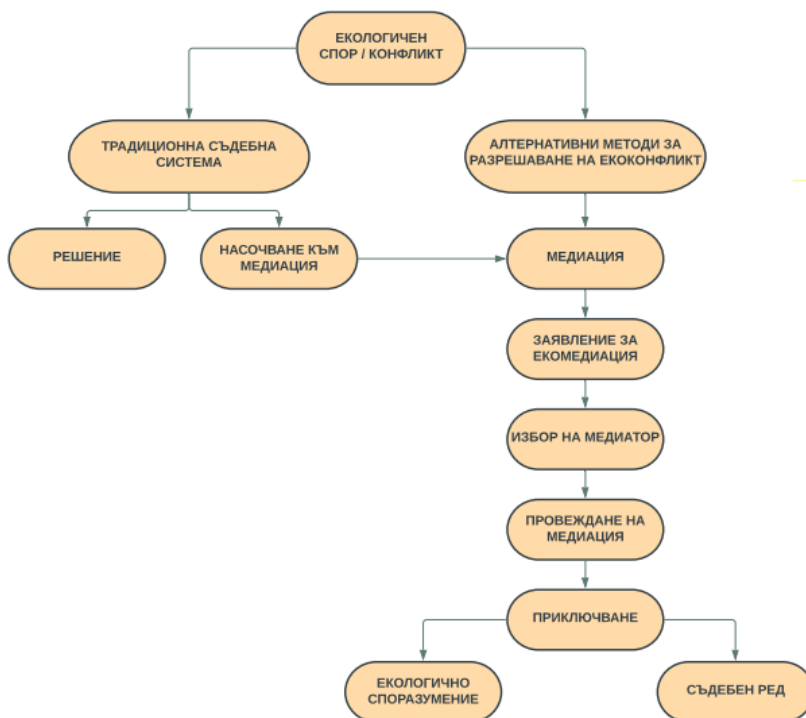
В тази част на дисертационния труд е представена методологична и методическа рамка на изследването. Изведени са принципите и процедурата по екомедиация, както и различните фази, през които преминава процедурата. Предложен е методически подход за оценка и изследване приложението на медиацията по екологични конфликти. В методиката са представени изследователски въпроси, които отговарят на предмета на дисертационния труд. Методиката за анализ и оценка на процедурата по медиация по екологични спорове служи за основа на препоръки и нормативни промени, чрез които да се усъвършенства процеса и насърчаването на екомедиацията. Методиката за анализ и оценка създава и възможност за повишаване качеството на процедурата и насърчаване активното участие от заинтересованите страни в процедурата по екомедиация. Чрез разширяването и популяризирането на медиацията по екологични спорове ще се създадат предпоставки за по-бързо, по-евтино, по-гъвкаво и основаващо се на диалогичност разрешаване на споровете, които са от значение за цялото общество.

В **първия параграф** се разглеждат принципите и процедурата по екомедиация. Принципите на медиацията, у нас, са формулирани в глава втора от Закона за медиацията. В нея се уреждат чл.5, чл.6 и чл.7 от Закона за медиацията, а именно доброволност и равнопоставеност; неутралност; безпристрастност и поверителност.

Производството пред медиатор е вид помирително производство, в рамките на което страните по един спор /граждани, бизнес, екологични и природозащитни организации, органи на местната и законодателната власт и други/ полагат усилия за неговото доброволно разрешаване със съдействието на квалифицирано трето независимо лице – медиатор. Производството по медиация се осъществява на база на основополагащи принципи. Това са: принципът на независимост и безпристрастност; принципът на справедливост и прозрачност; принципът на законност; принципът на поверителност; принципът на ефективност и принципът на доброволност.

Процедурата по медиацията е уредена в Закона за медиация (Фигура№1). В него са отразени етапите и фазите – откриването на процедура по медиация, действието на началото на процедурата по медиация върху давностния срок, участниците, действията на медиатора, основанията за спиране и прекратяване на процедурата по медиация.

Фигура №1 – Процедура по екомедиация

Източник: Разработено по данни на Закон за медиацията, Обн. ДВ. бр.110 от 17 Декември 2004г., изм. ДВ. бр.86 от 24 Октомври 2006г., изм. ДВ. бр.9 от 28 Януари 2011г., изм. ДВ. бр.27 от 1 Април 2011г., изм. и доп. ДВ. бр.77 от 18 Септември 2018г., изм. ДВ. бр.17 от 26 Февруари 2019г.

Стартирането на медиационния процес може да стане по всяко време и във всяка една фаза на, вече, възникналия спор. Препоръчително е да се прибегне към медиация, веднага след възникване на екологичния спор, за да не се стигне до ескалация на отношенията, а в други случаи свързани с екологични спорове, всяко едно забавяне на процеса може да играе огромна роля за минимизиране ефекта върху здравето на населението, влиянието върху биоразнообразието, флората, фауната и други. Необходимо е да се идентифицират всички страни, чиито интереси са действително или потенциално засегнати от възникналия конфликт,

които пряко или косвено се интересуват от конкретно решение и които ще участват в изпълнението на решението – в това число и органи на държавата. Условието на окончателното споразумение до голяма степен зависи от участниците в процеса на управлението на конфликти. Всичко, което подхожда на участниците в процеса на управление на конфликти, може да бъде неприемливо за страните, които не са участвали в процеса на вземане на решения, които ще приемат решението, взето без тяхно участие, за несправедливо и ще създаде допълнителни пречки за неговото изпълнение.

Предложението за започване на екомедиацията може да се направи по искане на една или няколко от страните по спора, както и от съда или друг компетентен орган, пред който спорът е отнесен за решаване. Съгласието на страните за участие в процедурата може да бъде дадено предварително, при възникване на евентуален бъдещ спор да бъде решен чрез медиация като клауза в договор.

Процедурата по екомедиация преминава през различни първоначални и последващи срещи, но един от най-важните елементи на медиацията е нейната доброволност, в тази връзка, страните трябва доброволно да решат, че искат да преговарят и с помощта на трето неутрално лице- медиатор да започнат действия по договарянето и разрешаването на спорните и проблемни характеристики на конфликта. Етапите, традиционно включват и дейности като събиране на данни и информация; разработване на възможни варианти; разглеждане интересите на страните; оценяване на вариантите и алтернативите и други.

С приключването на медиационния процес страните могат да се споразумеят по всички точки или частично – само по някои, или да не намерят общи допирателни. Процедурата по екомедиация не гарантира постигането на устойчиво и завършено споразумение. Но в случай, че страните преценят, че споразумението отговаря на техните интереси и ги удовлетворява, то се сключва в писмена форма, като се подписва и става годно за страните, когато се завери нотариално или се потвърди от съд или арбитраж.

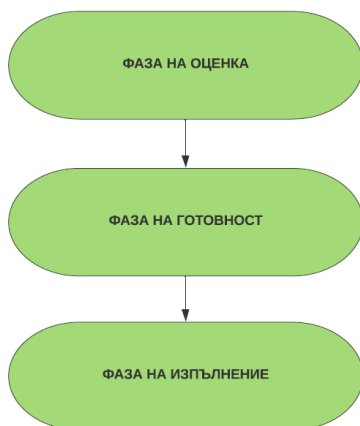
Във **втори параграф** са разгледани различните фази на процеса по медиация. Разрешаването на екологичните конфликти чрез приомите на медиацията включва различни етапи, методи и поведение на медиатора, които целят балансиране вижданията и позициите на страните. Медиацията е процес на балансиране на страните, като чрез трета неутрална страна да се достигне до споразумение между тях, за да минимизират негативния ефект върху природната среда. Медиацията има и превантивна роля. Именно затова се използва превантивната медиация, с цел да може да се избегне създаването на екологични

конфликти и последиствие от тях, поради това, че се засягат големи по размер територии, общности и други.

Определението на същността на медиацията, използвано от ООН, описва медиацията като „процес, при който трета страна помага на две или повече страни, с тяхно съгласие, за предотвратяване, управление или разрешаване на конфликт, като им помага да се развият взаимно приемливи споразумения.“ (UN DPA and UNEP, 2015)

Нарастващите екологични конфликти по света, както и ролята и инструментите по прилагането на медиационната процедура за разрешаване на споровете в областта на околната среда, водите и биоразнообразието е довело до разработването на единно методическо ръководство, което обхваща техническата обезпеченост, знанията и уменията на медиаторите в сферата на екологията. Тази методическа основа унифицира практиките на медиацията в екологичните спорове и в частност използването на ресурсите и земята. В него са отразени различните фази, през които преминава процесът на медиацията, а именно (Фиг.№2): фаза на оценка; фаза на готовност преди преговорите; фаза на преговори; фаза на изпълнение.

Фигура № 2. Фази, през които преминава процесът на медиация.

Източник: Разработено по данни на UN DPA and UNEP, Natural Resources and Conflict A Guide for Mediation Practitioners, New York, 2015

Редица характеристики, свързани с конфликтите в областта на природните ресурси и биоразнообразието способстват да се разкрие тяхната сложност, като могат да се използват различни и адекватни подходи за тяхното

разрешаване. Недостигът или огромното наличие на даден природен ресурс пряко влияе върху динамиката и силата на конфликта и възможностите за медиация. Както природните, така и социалните фактори имат сериозно влияние върху конфликтите за природни ресурси.

Ролята на медиатора се основава във връзката между страните на конфликта с него. Медиаторите могат да се дефинират на три групи – авторитетни медиатори, вътрешни медиатори, независими медиатори. Всяка роля има определено отношение към посредничеството, като всеки определен медиационен процес може да налага включването на определения медиатор в различните етапи на процеса по медиация.

Стиловете на медиация могат да бъдат характеризирани като- директивен и недирективен, които се използват в процеса на разрешаване на спорове, независимо от вида на ролята на медиатора. В своята същност, медиаторът може да бъде много директивен по отношение на характера и процеса. Друг стил на медиацията е недирективният. Този подход се стреми страните сами да достигнат до споразумение.

Процесът по медиация на екологичните конфликти протича през различни фази. Първата фаза на процеса по медиация е свързана с оценката на всички аспекти, на динамиката на конфликта, за да се определи дали медиаторият подход е подходящ и чрез него може да се достигне до споразумение.

Втората фаза на процеса на медиацията е фазата на готовност преди преговори. В нея се създава основата за преговори и се фокусира върху създаване на възможно най-добрите условия за успешна медиация. Въпросите, разгледани на този етап, обикновено, се отнасят до процедурни въпроси относно това кой трябва да участва, времето и мястото на преговорите, структура на преговорите и точките от дневния ред.

Третата основна фаза е фазата на преговорите, която е и водеща в довеждането до етапа на споразумението. В нея различните заинтересовани страни излагат своите позиции, своите проблеми, виждани и възможности за допирни точки. (Fauge, 2003) разглежда дали са готови спорещите да преговарят? Два фактора влияят върху готовността. Първата от тях е мотивацията на участниците да постигнат споразумение, което зависи от тяхната преценка за състоянието на конфликта и тяхното възприятие за разходите и ползите от разрешаването. Второ е нивото на оптимизъм на участниците, което се основава на техните умения, предишен опит и ресурси. Това е фазата, която трябва да определи бъдещото развитие на конфликта или да насочи страните към споразумение и задълбочаване на сътрудничеството между тях.

Необходимо е да се определят основните елементи за конфликта като основна информация, структура на проблема, връзката на конфликта, стойността и очакванията на конфликта, както и интереса, както и да се търси безпристрастен международен или местен опит, защото преговорите в сферата на екоконфликтите за природната среда могат да бъдат повлияни от начина на тълкуване на информацията. В случаите, когато страните представят различни данни и тълкуват по различен начин изводите и резултатите могат да се стигнат до задънена улица (без изход) в преговорите, затова е необходимо медиаторът да анализира безпристрастно наличната информация и резултатите и да изхожда от достоверни източници на информацията, предоставяна в преговорния процес. Страните в спора, често, се нуждаят от подкрепата на трета страна за улесняване на процеса на управление на конфликти, когато са станали толкова увлечени от различията си, че вече не могат да намерят конструктивни пътища напред (Ropers, 1995).

Съществуват редица техники за воденето на преговори и насочването им към споразумение. Такива например са инструменти със съответни сценарии, използване на конкретни възникващи казуси, изграждане на образ за възможен тип управление, чрез който да не се застрашават интересите на страните, примери как са разрешени подобни екологични конфликти и други. Анализът на конфликта помага на заинтересованите страни да преразгледат своите гледни точки, които често са силно повлияни от емоции, недоразумения, предположения, подозрения и недоверие. В конфликтни ситуации емоцията може лесно да надвие логиката и разума. Ето защо е важно да се разграничи мнението от факта. Балансирането на емоциите и разума, според (Fisher, R. & Brown, S., 1988) е важен аспект от управлението на конфликти, не защото фактите са по-важни от възприятията или чувствата, а защото заинтересованите страни се справят с тях по различни начини.

Последната фаза на медиационния процес е фазата на изпълнение и приключване на споразумението. Процесът по медиация между страните не приключва със самото споразумение. В самото изпълнение на медиационното споразумение може да възникнат редица предизвикателства и спорове. Това зависи до голяма степен дали проблемите са формално разгледани или детайлно са характеризирани и отразени. В конкретни случаи е необходимо медиацията да продължи през целия процес по имплементиране на споразумението като страните, с волята за добро взаимоотношение, продължават да усъвършенстват и прилагат действията по конкретното споразумение. Необходимо е в самото споразумение детайлно да са описани и установени ясни насоки по неговото изпълнение. В него трябва да са отразени ясни критерии, които да бъдат измерими, график за изпълнението и други.

Споразумението трябва да отговаря на събитията, които възникват по време на неговото изпълнение. В него може да са отразени механизми по наблюдение за заинтересованите страни, достъп до информация и технически спецификации и други информационни материали, които да дават информираност на страните, участници в спора и обществеността (когато спорът е от обществен интерес).

В трети параграф е представена методическа рамка за анализ и оценка на процеса на изпълнението на медиацията.

Методическата рамка за изследването и анализът на управлението на медиацията, включва методическите стъпки и тяхната последователност, представени като дейности водещи до постигане на законосъобразно споразумение за уреждане на бъдещ или съществуващ екологичен спор.

Детайлната оценка при анализа на дейностите, които следва да предприемат страните по екологичния спор има за цел създаване на структурна рамка, която допринася за предотвратяването на актуални методически пропуски и обективизира приложимостта на медиационния процес. В крайна сметка целта е да се постигне законосъобразно, устойчиво споразумение между страните в процеса на медиацията.

Методическата рамка на дисертационния труд включва анализ и оценка на правната нормативна рамка, управлението на медиационния процес и оценката на информираността на гражданите за предимствата на процедурата по медиация.

Целта на тази част от дисертационния труд е да представим рамката, чрез която се прилагат методите за анализ на приложението на медиацията по конфликти с екологичен и природен характер. Съществуват редица разработки, които разглеждат медиационната процедура по различни видове спорове и конфликти, но разработките, които изследват факторите за разрешаване на екологични конфликти, у нас, са силно ограничени и предлагат частични методически решения за анализ. Затова си поставихме за цел да се разкрият теоретичните и методични основи на медиацията, като универсален подход за решаване на екологични спорове и на тази основа да се анализират и оценят добрите практики в областта на медиацията, при отчитане на спецификата на административните отношения, както и да се синтезират и предложат методически подходи, и практически стъпки, и решения за осъществяване на успешна екологична медиация. От научен аспект, целта е да се отчетат особеностите и характеристиките на процедурата по медиация по екологични спорове и да се видят как тези фактори влияят върху мотивираността на страните за разрешаване на екологичния конфликт.

Във Фигура №3 е представена логическата рамка на изследването, характеризираща различните състояния от започването и зараждането на екологичния проблем, чрез преминаването и изграждането му в конфликт. В следващия етап за разрешаването на екологичния конфликт е необходимо да се вземат решения от страните за логиката и начина на неговото минимизиране. При избор за начина на разрешаване, на вече създадения екологичен конфликт, чрез медиация и в хода на тази процедура се създават дискусии между страните в спора, като те, излагайки своите виждания, трябва да намерят на базата на взаимни отстъпки, балансиран подход за разрешаването на екологичния конфликт. Това поведение на страните, чрез процедурата по екомедиация, създава позитиви за цялото общество, а основният принос на медиацията, освен значително по-евтината процедура от традиционния съд, създава условия за ускорено разрешаване на конфликта, което е и основно нейно предимство. Не на последно място, целият този процес от зараждането на екологичния проблем, преминавайки през различните етапи, води до положителни страни за обществото, отчита мнението и желанието на страните по екологичния спор, прави процеса бърз, ефективен и създава условия за устойчивост на бъдещите взаимоотношения между страните по спора, в т.ч. и обществеността.

Фигура №3 Логическа рамка на изследването.

Източник: Авторово проучване

Съществуват проблеми с прилагането на процедурата по медиация по спорове, свързани с екологията, опазването на природната среда, управлението на ресурсите и други, които чрез възможностите за усъвършенстването на пропуските могат да повлияят върху мотивираността на страните. Именно тези недостатъци са основна пречка за активното участие на страните в процедура по екомедиация, чрез която ще се създадат редица предимства за тях, отчитайки цялостно или частично техните интереси и на последно място, но не и по важност, създава условия за стимулиране бъдещото взаимодействие между страните по екологичния конфликт.

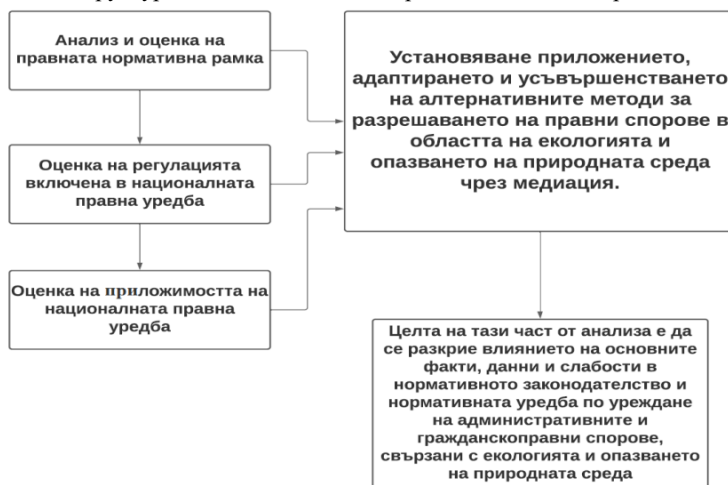
За изграждането на методическата рамка на изследването е необходимо да се взема предвид:

- Екологичният конфликт, неговото състояние и ниво на напредналост, който засяга определена територия, регион, държава или трансграничен район и прилаганите механизми за неговото управление.

- Мотивацията на страните за разрешаване на екологични конфликти с прилагане на медиация.
- Управлението на мотивацията на страните за разрешаване на екоконфликта.

Във Фигура №4 са представени графично различните етапи прилагани за оценка на националната правна уредба. В аналитичната част на дисертационния труд се прави анализ и оценка на съществуващата правна и нормативна рамка. Чрез него се установява приложението и възможностите за усъвършенстване на алтернативните методи за разрешаване на конфликти в областта на екологията и опазването на природната среда, в частност с прилагането на медиацията. Оценяват се приложимостта на регулациите заложи в националната правна уредба. Чрез направените оценки се разкриват основните слабости и пропуски на нормативната уредба по уреждане на административните и граждански спорове в областта на екологията и опазването на природата.

Фигура №4. Структурна схема за оценка на приложимостта на нормативната рамка

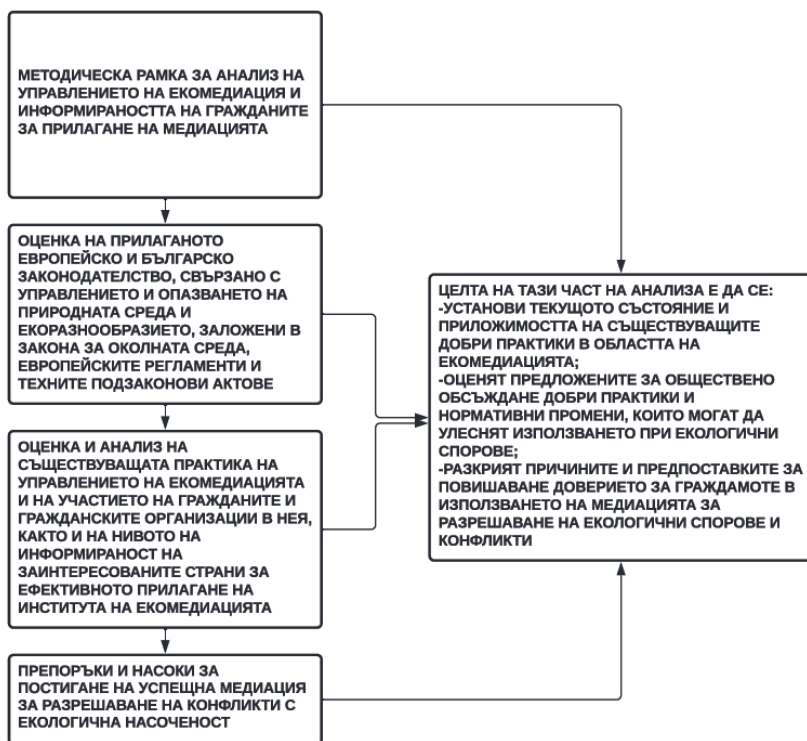

Източник: Авторово проучване

Основно значение за прилагането на медиацията е достъпа до информация и възможностите за прилагане на медиацията по спорове възникнали във сферата на екологията и биоразнообразието. Информираността на гражданите, бизнеса, администрацията и НПО е водеща по отношение на предпоставките за възникването на екомедиацията. Важно е да се отбележи достъпа до информация пред заинтересованите страни, относно предимствата от иницирането на

медиацията. За да се направи анализ на възможностите за приложимостта на екомедиация е необходимо да се разгледа прилаганото българско и европейско законодателство, което кореспондира с опазването на околната среда, както и свързаните с него регламенти и подзаконови актове. За да се изготви оценка на прилаганата практика при управлението на екологичен конфликт чрез медиация трябва да се идентифицира участието на гражданите и организациите в нея, както и тяхната информираност. Основната цел на анализа е да установи добрите практики, при проведена екомедиация, както и да се разкрият възможностите за по-широкото и прилагане.

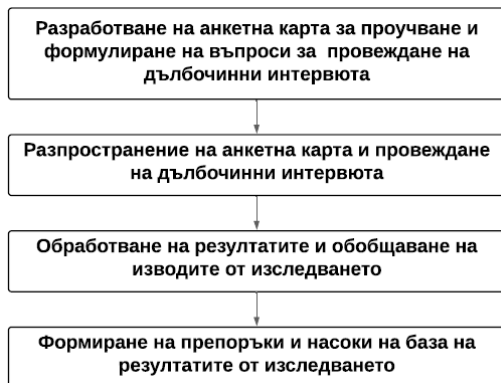
Фигура №5. Методическа рамка на дисертационния труд

Източник: Авторско проучване

Организацията на изследването (Фигура №6) включва различните етапи, през които преминава проучването – разработване, разпространение, обобщаване на резултатите и формиране на препоръки и насоки.

Фигура № 6 Структурна рамка на организацията на изследването

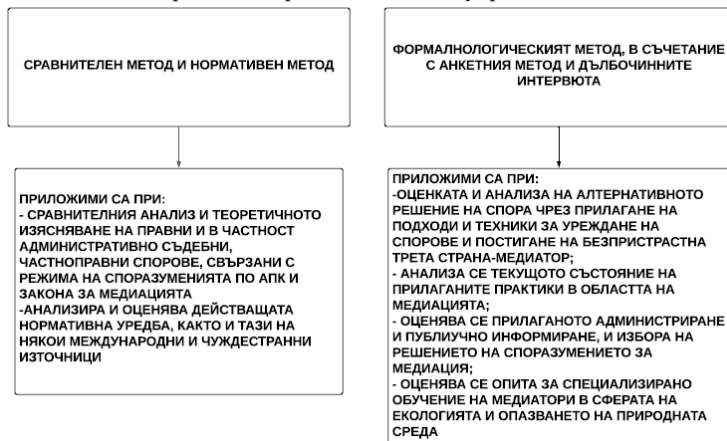

Източник: Авторско проучване

Основните методи (Фигура №7), които се прилагат при изследването на екомедиацията са:

- Сравнителен метод и нормативен метод. С тях се прави сравнителен анализ на различните спорове, свързани с режима на споразуменията по АПК, Закона за медиацията, както и оценка на действащата нормативна уредба на европейската и световна практика.
- Формалнологически метод, в съчетание с анкетно проучване и провеждане на дълбочинни интервюта. Чрез тях се формира оценката и алтернативните решения за разрешааване на екологични конфликти, чрез прилагане на техники от медиатор. Анализира се текущото състояние на прилаганите практики свързани с медиацията и се оценява състоянието на административно и публично информирание, в т.ч. и опита за специализирано обучение на медиаторите.

Фигура № 7 Методи, прилагани при изследване на управлението на екомедиацията

Източник: Авторово проучване

От основно значение за провежданото изследване е да се определят индивидуалните нагласи за прилагане на процедурата по екомедиация. Именно за събиране на тези качествени данни е подходящ методът на анкетното проучване. Това е и първият етап в нашето изследване, а именно е необходимо, на първо място, да се определи в анкетната карта, каква информация трябва да се събере от респондентите, какво е нейното съдържание, каква е формата на отговорите, структурата и последователността на въпросите. Разработването на анкетата зависи от индивидуалните виждания на изследователя.

Анкетното проучване е свързано с широко допитване за мнението на заинтересованите страни относно медиационната процедура – ползи и пропуски за адекватното и прилагане в областта на природната среда и биоразнообразието. Какви са основните и най-често срещани конфликти в областта на екологията? Анкетната карта се представя на: част от национално признатите социални партньори – национално признатите организации на работодателите, в т.ч. бизнес организации, НПО, медиатори, адвокати към адвокатските колегии, както и представители на администрацията на местно и национално равнище.

Методически въпроси свързани с анкетното проучване включват:

- Процедурите по осъществяване на процеса по медиацията.
- Възможните въпроси, които намират място в анкетната карта като отворени въпроси в т.ч. и при дълбочинните интервюта.

- Въпроси, свързани с проведените процедури, при потенциални или възникнали спорове, заложен в анкетната карта.

Във връзка с провеждането на самата медиация, участниците в нея отговарят на въпроси, които са обект на анкетната карта като:

- Кои са проблемите, които следва да бъдат разрешени?
- Как бихте описали поведението си в спора?
- Кои са основните въпроси, които касаят насрещната страна?
- Какви най-често отстъпки е готова да направи отсрещната страна?
- В случаите, когато страните по спора сближават позициите си и са достигнали до компромисно решение, което ги удовлетворява. Прилагат ли се нормативни изисквания на чл.20 ал.2 от АПК?

Обекти на анкетното проучване са – членове на общински администрации, свързани с приложението на медиационни казуси, при които е приложена медиационна процедура при възникнал спор между административни и физически или юридически лица, НПО, национално представителните работодателски организации, в т.ч. бизнес организации; съдии, медиатори, адвокати и други.

Дълбочинните интервюта са друг метод, които се прилага за вникване в детайли и получаване на първична информация от лица, от определени таргет групи. Те представляват индивидуални интервюта, провеждани от интервюери или от самия изследовател, какъвто е и нашият случай. В класическата ситуация, изследователят има предварително изготвени въпроси. Чрез тях се събира задълбочена информация и се формират различни хипотези, които са свързани с различните виждания на интервюираните лица. В хода на дълбочинните интервюта възникват и допълнителни въпроси, в зависимост от вижданията на всеки един интервюиран експерт, като основната цел е да се придобие още по-задълбочена информация и да се вникне в детайли в самата проблематика.

От анкетното проучване можем да изготвим обща оценка и да получим общо мнение на представения проблем, а чрез дълбочинните интервюта достигаме до конкретни препоръки, неясноти и пропуски, както и дефинираме ключови проблеми и навлизаме в дълбочина. Чрез включването на експерти на различно йерархично ниво, както и разпределение в различни георгафски райони на страната, за извършване на техните задължения, се създава по-широко приложно поле, което обогатява общите изводи от проведените дълбочинни интервюта и анкетно проучване. Всеки един от тези експерти предлага и има своите виждания по конкретната проблематика на изследваната тема на неговото йерархично ниво.

Изследователят избира определена група от експерти, с които да проведе дълбочинни интервюта. В нашия случай сме се идентифицирали експерти от Българска търговско-промишлена палата, поради широкото приложно поле, което имат: експерти изпълняващи проекти с национално и международно финансиране по медиация; съществуващ Център по медиация към Арбитражния съд при БТПП; наличие на експерти, които са медиатори; единната система на БТПП от 28 регионални палати (структури) - географски разпределена във всички областни градове и в тази връзка покрива всички административни региони, а те, от своя страна, са отделни юридически лица (НПО). Центърът по медиация при Арбитражния съд при БТПП е една от водещите и първите създадени организации за обучение на медиатори и в тази връзка има опит повече от 15 години в алтернативното разрешаване на спорове. Чрез разпределението на експертите от бизнес организациите в цялата страна добиваме допълнителна информация за екологичните проблеми, които съществуват по места, както и информираността и отношението на бизнеса спрямо медиацията. Затова и сме идентифицирали бизнес организациите, като водещи, защото те имат пряк контакт между фирмите и администрацията и са запознати с трудностите и пречките, които възникват ежедневно в района, в който оперират, в т.ч. са запознати с наличните екологичните конфликти и спорове.

Част от методическите въпроси, свързани с дълбочинните интервюта включват:

1. Отношението на интервюираните, свързано с разрешаване на екологичните конфликти чрез медиация.
2. Наличието и познаването на екологичните конфликти в района на интервюирания.
3. Познанията за прилаганите процедури по екомедиация.
4. Отношението на интервюирания за екомедиацията и неговото мнение за познаването процедурата от бизнеса.
5. Каква е приложимостта, според интервюирания, на екомедиацията?
6. Какви са предимствата за обществото, бизнеса и държавата при разрешаване на екологични конфликти чрез медиация?
7. Насърчаване разрешаването на конфликти чрез екомедиация сред сродни организации, бизнес, гражданско общество и други.
8. Трудностите, които идентифицират за недостатъчното използване на процедурата по медиация.

ТРЕТА ГЛАВА. АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА СЪСТОЯНИЕТО НА МЕДИАЦИЯТА И НА ПРИЛОЖЕНИЕТО НА СТАТУТА НА ЕКОМЕДИАЦИЯТА В БЪЛГАРИЯ.

В трета глава се прави анализ и оценка на състоянието на медиацията и приложението на статута на екомедиацията в България.

Първи параграф - оценява се правната рамка на медиацията в България и на приложимостта и при екомедиацията. Разглеждат се предметът и съдържанието на общата правна рамка на медиацията; правната уредба на медиацията, заложен в Закона за медиацията и съпътстващите към него нормативни актове, както и добрите практики в областта на медиацията и възможностите за приложението им в България, които са основен елемент за подобряване състоянието и повишаване приложението на медиацията у нас.

Възникването на статута на медиацията в Европа е основано с актове на Съвета на Европа. В административното право отсъства подпробна регламентация на способите за алтернативното решаване на спорове, в т.ч. медиацията. Препоръката №R(2001) 9 на СЕ се занимава с разрешаване на спорове между административни органи и частни лица, като някои алтернативни средства могат също да послужат за предотвратяване на спорове, преди да са възникнали; това важи особено по отношение на помириенето, медиацията и споразумението чрез преговори. Съгласно препоръката съществуват четири алтернативни способа за решаване на административни спорове, а именно: чрез вътрешни прегледи, чрез помирение и медиация, чрез водене на преговори, чрез арбитраж.

Препоръката определя медиацията като извънсъдебна процедура, включваща трета неутрална страна, която има ролята да балансира страните и намери общо решение на спора, удовлетворяващо страните под формата на споразумение. В случаите на оспорване на законосъобразността или целесъобразността даден на акт, медиацията също може да намери приложение. Препоръката на СЕ от 2001г. определя и дефинира два вида медиация - извънсъдебна и съдебна или процедура започнала преди съдебен процес и процедура по медиация при започнал съдебен процес, препратена от съдия или по инициатива на някоя от страните. Препоръката, посочва че медиацията също така може да се използва, за минимизиране на евентуалния бъдещ спор чрез нейната превантивна роля. Тази роля на медиацията е особено подходяща в случаите, когато е необходимо да се ограничат и избегнат негативните последици върху природата, околната среда и здравето на хората.

За България, която е член на Съвета на Европа, Препоръката е първият международен акт, който регламентира широко използване на алтернативни

способи за решаване на всякакъв вид административни спорове е Законът за медиацията. Първата версия на Закон за медиацията е приета от НС и публикувана в ДВ № 110 / 17.12.2004. В последствие е поправен четири пъти – през 2006 г (ДВ N. 86 / 24.10.2006); през 2011г. (ДВ N 9 / 28.01.2011 и ДВ N 27 / 01.04.2011); през 2018г. (ДВ N 77/ 18.09.2018) и 2019г. (ДВ. N 17 / 26.02.2019).

Законът за медиацията в България въвежда медиацията като способ за извънсъдебно доброволно разрешаване на споровете, който е приет през 2004 г. – обн., ДВ, бр. 110 от 17 декември 2004г. Законът е приет две години преди България да стане равноправен член на ЕС и институционализирането ѝ става под влиянието на препоръки на Съвета на Европа. Българският Закон за медиацията е прогресивен закон, който включва не само медиацията по граждански и търговски спорове, а обхваща много по-голям кръг от конфликтни отношения, в т.ч. и административните спорове.

Медиацията е регламентирана като изцяло доброволна процедура, която стартира по желание на страните и може да бъде прекратена във всеки един момент или етап от всяка една страна в процедурата по медиация. Тя се стреми да постигне взаимноизгодно за страните споразумение, като съдържанието му се съставя изцяло от страните, а медиаторът не може да влияе върху него.

Таблица №1. Приложимо законодателство за провеждане на медиацията, съгласно ЗМ и съпътстващото към него законодателство

Принципи на медиацията	Съдържание на приложимото законодателство на медиацията	Нормативна регламентация, заложена в ЗМ и други норм.актове
Доброволност на участниците	- разкриване волята на спорещите страни за достигане на съгласие	чл. 11 от ЗМ
	- съгласия за участие в процедурата	чл.12 ал.1 от ЗМ
	- всички въпроси се уреждат по взаимно съгласие на страните в спора	чл.24 от Наредбата на министъра

	- заседанията и срещите се насрочват след предварително съгласуване	чл.6 ал.2 от ЗМ
		чл.21 ал.2 от Наредбата на министъра
	- решението на спора под формата на споразумение се постига доброволно	чл.14 ал.1 от ЗМ
		чл.15 ал.1 т.2 и 3 от ЗМ
Равнопоставеност на участниците	- страните по спора имат еднакви права за извършване на процедурно действие	чл.6 ал.2 от ЗМ
	- медиаторът е неутрално лице спрямо спорещите страни	чл.25 от Наредба на министъра
		чл.10 ал.2 от ЗМ
	- медиаторът е длъжен да се съобразява с позиции и мнения на всяка страна в спора и да дава правни съвети	чл.28 от Наредба на министъра
		чл.10 ал.1 от ЗМ
		чл.27 от Наредба на министъра

Поверителност на процедурата	- отделните срещи при медиацията се провеждат само в присъствието на страните и се води протокол	ЗМ (ДВ бр.27/2011)
	- разискванията са поверителни и не се разгласяват пред трети лица	чл.37 от Наредба на министъра
Информирано съгласие	- изисква се от спорещите страни да изразят писмено или устно съгласие за участие в процедурата	чл.23 и чл 24 от Наредба на министъра
Неформалност на процедурата	- не се изискват специфични изисквания за формата на водене на процедурите	чл.8 от ЗМ
	- НПК урежда същността на споразумението, но не и процедурата	чл.17 от ЗМ

Източник: Разработено по данни на Закон за медиацията, изм. ДВ. бр.17 от 26 февруари 2019г. и Наредба № 2 от 15 март 2007 г. за условията и реда за одобряване на организациите, които обучават медиатори; за изискванията за обучение на медиатори; за реда за вписване, отписване и заличаване на медиатори от единния регистър на медиаторите и за процедурните и етични правила за поведение на медиатора, изм. и доп. ДВ. бр.15 от 21 февруари 2020г.

В третата част на първи параграф се разглеждат добрите международни практики и възможностите за тяхното приложение у нас. Специален интерес и обект на оценка в тази част на дисертационния труд са добрите европейски практики прилагани при медиация на някои европейски страни, както и възможности за тяхното приложение в България. Обект на разглеждане са медиационната процедура и нейното приложение по екологични спорове в Италия, Обединеното кралство и Германия.

Медиацията в Италия е част от италианската правна традиция и култура, и се прилага от десетилетия насам. Тя се споменава за първи път в

Гражданския процесуален кодекс през 1865 г., който се фокусира върху помирението между страните. Друг закон от 1880г. нарежда на съдиите, които са издали 70% от всички присъди, да предприемат действия за постигане на помирение (Swanson, 2021).

В Италия медиационната процедура се прилага, както за местни, така и за международни спорове за искове и права, с които страните могат свободно да разполагат.

Предмет на задължителна медиация са: съсобственост, недвижим имот, делба, наследство, семейни спорове, договори за наем, депозиране за отговорно пазене, търговски наем, лекарска грешка, клевета чрез пресата или по друг публичен начин, застраховки, банкови и финансови договори. Законодателството предвижда и незадължителност за всякакви други граждански и търговски спорове, не посочени по-горе.

В закона е заложено, че адвокатите трябва задължително да информират клиентите за възможността за медиация и да се опитат да разрешат спора чрез процедурата по медиация. Това задължение оказва сериозна и значима роля за популяризиране на медиацията в Италия. Присъствието на адвокат е задължително, който е външен за медиационната организация.

Италианският пример е основополагащ при анализ и степенуване на мерките, които могат да доведат до увеличаване използването на медиация. Рекорден брой проведени медиации е постигнат единствено с въвеждането на задължителна медиация и обратно, при временната отмяна на разпоредбите, които я въвеждат, въпреки че продължават да действат всички други стимули, при медиацията не се използват.

Интерес представлява и моделът в Обединеното кралство на медиационни практики. Той не е приет със Закон за медиацията, както и към момента няма държавен контрол върху обучението, работата и назначаването на медиаторите. Вместо това съществуват частни компании, както и юридически и държавни инициативи за популяризиране на медиацията.

Медиация може да се използва за разрешаването на широк кръг проблеми от ежедневието, засягащи гражданското и търговското право, като жилищни спорове, трудови спорове, спорове на работното място, искове с малък материален интерес, искове за погасяване на дългове, въпроси за границите между имоти, въпроси в областта на трудово-правните отношения, спорове от договорното право, искове за понесени телесни повреди и искове за виновна небрежност, както и колективни спорове, свързани с вдигане на шум или оказан тормоз (ЕПЕП, 2017).

Медиацията е изцяло на доброволен принцип, правилата за гражданско съдопроизводство определят факторите, които трябва да се вземат предвид при определяне на размера на разноските, които ще бъдат присъдени. Съдът трябва да се съобрази с усилията, които са положени от страните, когато има такива, преди и по време на действията по процедурата в опита за разрешаване на конфликта. В случай, че спечелилата страна преди това е отхвърлила разумно предложение за медиация, съдът може да реши, че загубилата страна не трябва да заплати съдебните разходи на спечелилата делото.

Във Великобритания съществува сериозен интерес по отношение приложението на медиацията по екологични спорове. Въпреки това, той не провокира сериозни реформи в Обединеното кралство, а това води до публикуване на насоки и признаване на ползите от медиация по споровете за околна среда (Department for Communities and Local Government, 2006).

В своята разработка „Прилагане на възстановително правосъдие в случаи на вреда за околната среда“, медиаторът Lawrence Kershen представя няколко примера за посредничество по екологични спорове, а именно: купувач на земя, включващ бивша бензиностанция, съди предишния собственик (нефтена компания) за неразкрити екологични щети, а именно- замърсяване на земята с въглеродороди. Като ответници се присъединяват и предишни собственици. След медиация, страните постигат решение, което включва финансова компенсация и ангажимент за възстановяване на земята в здравословното ѝ състояние (Kershen, 2020).

Законодателното уреждане на медиацията в Германия се осъществява от Германския медиационен закон от 2012г. Тогава е въведена Директива 52/2009 в законодателството, чрез Закона за насърчаване на медиацията и други методи за алтернативно разрешаване на спорове.

В Германия, медиацията е доброволна процедура. Съгласно закона, медиацията не може да бъде нареждана от закона или съда. Съдиите могат да препоръчат медиация, но страните следва да дадат своето съгласие, за да участват. Отхвърлянето на покана за започване на процедура по медиация не е последвано от санкции, освен ако страните преди това не са се договорили друго.

Въпреки, че новият медиационен закон не изисква задължителна медиация преди завеждане на дело, съществува законодателство, което позволява федералните щати да установят задължителни процедури за помирение като предсъдебно изискване за искове с материален интерес до 750 EUR, претенции за клевета, спорове между съседи и други.

Законът не прави разграничение между видовете спорове и разпоредбите се прилагат за всякакви случаи (включително и административни

спорове). Изключение правят някои специфични случаи, уреджани от съдии по помирение.

Прегледът на законодателството и практиката в страните - членки (Таблица №2) на ЕС показват, че използването на медиация при административни спорове е все още в своето начало и разкрива някои трудности, които тепърва следва да бъдат преодолявани. Препоръка № R(2001)9 на СЕ е основният международен акт, регламентиращ медиацията по административни спорове. Съгласно този акт медиацията може да бъде класифицирана като класическа или съдебно свързана. При класическата медиация - медиацията се използва преди съдебна процедура. Допустимо е медиацията да бъде необходимо условие за започване на съдебно производство.

Законът за медиацията в България е приет три години след влизане в сила на Препоръката и поради факта, че включва в приложното си поле административните спорове може да се отъждестви като един от модерните европейски закони. Недостатъци, обаче съществуват при неточности в уредбата, както и липса на достатъчно ясна регламентация в АПК. Затова е необходимо да се се преценира и допълни нормативната уредба в областта на медиация по административни спорове. Отправна точка за това могат да бъдат добрите практики в страните – членки, както и разработки и анализи по темата на екомедиацията.

Таблица №2. Сравнителна информация на някои от моделите на европейските медиационни практики

	Италия	Великобритания	Германия
1. Предмет на медиацията			
• местни спорове	X	X	X
• трансгранични спорове	X	X	
2. Обект на медиацията			
• граждански и търговски спорове	X	X	X
• екологични и други видове съдебни и извънсъдебни спорове	X	X	X
3. Вид на медиацията			
• задължителна	X		
• незадължителна		X	X

4. Валидност на медиационното споразумение			
• сила на правно задължаваща съдебна заповед (съдебно решение)	X	X	X
5. Прилагани стимули за използване на медиация			
• използват се финансови стимули при финализирано споразумение	X		
• прилагат се застраховки		X	X
6. Обучение и акредитация			
• университет, степен	X		
• обучителни курсове	X	X	X

Източник: Разработено по данни на Европейски портал за електронно правосъдие, Медиация в държавите членки, достъпно:

https://e-justice.europa.eu/64/BG/mediation_in_eu_countries

Във **втори параграф** се прави анализ и оценка на текущото състояние на медиацията. Първата част оценява текущото състояние на медиацията в България и на приложимостта и при екомедиацията.

Направеното от нас проучване, по отношение на правната рамка на алтернативните методи за разрешаване на спорове показва, че тя все още не е достатъчно развита. Освен това, някои от текстовете разкриват противоречия, които обективно възпрепятстват провеждането на реални медиации.

Може да се обобщи, че причините свързани с незадоволителното ниво на прилагането на медиацията у нас са свързани, с преди всичко, несъвършенствата на Закона за медиацията.

Настоящата версия на Закона за медиацията в България изцяло се основава на европейска директива, от която са транспонирани в закона, основните ѝ положения.

Следва да се посочи и положителна практика, свързана с развитието на професионални организации, с фокус върху обучението на медиатори. Към настоящия момент в Единния регистър за медиаторите са регистрирани 46 обучителни организации, които са одобрени в периода от 2007 до 2020г.

В България са създадени и работят множество центрове по медиация, включително центрове за търговска медиация към някои от бизнес асоциациите. Освен това е създаден и Единен регистър на медиаторите към Министерството на

правосъдието. В него са вписани онези медиатори, които са преминали обучение, отговарящо на изискванията на министерството.

Наблюдава се голям интерес за практикуване на медиация. Хора от различни професии се обучават за медиатори. Организацията, които предлагат такива обучения също са значителен брой. В регистъра на медиаторите, поддържан от (Министерство на правосъдието, 2021) са регистрирани 2795 медиатори. Интернет страницата на същото министерство показва, че 46 организации са лицензирани за обучение по медиация.

Интересът към медиацията може да се обясни със следните фактори: любопитство към медиацията, разработени серия от проекти, подкрепени от международни и чуждестранни институции за насърчаване на медиацията в България, както и от широкото възприятие относно ниското качество на съдебното производство.

Голям недостатък на текущото състояние на медиацията е липсата на национална статистика за направените медиации по години. До сега е налична информация за работата на Центъра за спогодби и медиация при Софийски районен съд и Софийски градски съд (ЦСМ).

Членове на (ЦСМ, 2021) през 2021 г. са 75 медиатори и 11 съдии.

Таблица №3. Брой проведени медиации за периода 2012 – 2020г. в СГС и СРС

Общ брой препратени дела	Общ брой проведени медиации	Постигнато споразумение (спрямо общия брой проведени медиации)		
2012г.	136	103	27	26,21%
2013г.	142	103	32	30,06%
2014г.	135	112	40	35,80%
2015г.	92	92	26	28,80%
2016г.	157	123	36	26,00%*
2017г.	173	113	34	30,80%**
2018г.	239	н.д.	н.д.	
2019г.	198	111	37	33,4%
2020г.	96	н.д.	18	

Източник: Разработено по данни на Годишни доклади за дейността на Софийски градски съд и Софийски районен съд за периода от 2012 до 2020г., налично: <https://sgs.justice.bg/bg/12537>

През 2020 г. броят медиации според предмета на спора в СГС и СРС (Таблица № 4) е следният:

Таблица №4. Брой медиации според предмета на спора в СГС и СРС.

	2020	2019	2018
Делба	8	17	33
Вещен иск	1	2	1
Етажна собственост	2	6	7
Облигационен	18	36	23
Развод	10	17	35
Режим лични отношения	5	14	4
Родителски права	21	34	49
Трудов спор	1	4	8
Търговски спор	н.д.	2	2

Източник: Разработено по данни на Годишни доклади за дейността на Софийски градски съд и Софийски районен съд за периода от 2012 до 2020г., налично: <https://sgs.justice.bg/bg/12537>

През изминалото десетилетие са проведени и редица дейности и инициативи, които са свързани с популяризиране на медиацията, като инициативи под формата на отворени врати, седмица на Медиацията в СРС и СГС, професионални и образователни срещи, вътрешни обучения, кръгли маси и конференции с участието на съдии, медиатори и Омбудсмана на Република България, съвместни инициативи с ВСС и адвокатските колегии, академичните институти у нас, центровете за медиация и НПО.

Може да се направи извода, че все още липсва устойчива и последователна държавна политика в областта на медиацията в т.ч. и екомедиацията. Липсва убеденост в българското общество за предимствата на медиацията, в т.ч. и в бизнеса и екологията. Липсва сигурност и подробна законова уредба за гарантирането на приложението на постигнатите споразумения.

Във втора част на втори параграф е анализирана информираността и мотивацията за прилагане на екомедиация при екологични спорове. Представени са обобщените резултати от извършеното анкетно проучване за екомедиацията и резултатите от дълбочинните интервюта с експерти. Изводите от анкетната карта бяха изготвени на база на изпратена до общински администрации, неправителствения сектор, част от национално представителните работодателски организации, адвокати, медиатори, съдии и други, анкета с цел проучване

информираността на експертите по въпросите, при които може да бъде приложена медиация, при възникнал екологичен спор, между административния орган и физическо и/или юридическо лице.

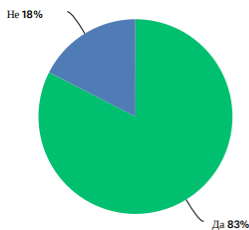
В анкетното проучване взеха участие общо 80 респондента - 20 представители на общинска или държавна администрации, 14 експерта на национално представителните работодателски организации в България, 20 адвоката, медиатора, съдии и 8 респондента, посочили – други дейности.

Резултатите от проведеното анкетно проучване показват, че голяма част от респондентите подчертават важната роля на медиацията при разрешаването на конфликти в сферата на околната среда и биоразнообразието,

Респондентите, ясно, подчертават важната роля на медиацията при разрешаването на конфликти в сферата на околната среда и биоразнообразието (Фигура №8) , като 83% посочват именно тяхната позитивна оценка по отношение бъдещото прилагане на екомедиацията. Това е логично, на фона на тенденциите за по-гъвкави форми за разрешаване на споровете и на все по-често възникващите и заобикалящи ни конфликти в сферата на природната среда. Едва 18% посочват, че медиацията не е подходяща при провеждане на процедура насочена към екология. Тяхната оценка е свързана и с ограниченото прилагане на процедурата по медиация по спорове за околната среда и биоразнообразието, към момента у нас.

Фигура № 8 Мнение на анкетиранията лица за приложението на екомедиацията.

Смятате ли, че медиацията може да бъде водещ метод при разрешаване на екологични конфликти?

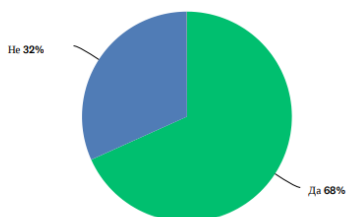
Източник: Авторско проучване

68% от анкетиранията лица или над 2/3 от тях, считат че е необходимо да се въведе законово задължени при възникнал спор в областта на природната среда и екологията да се търси начин за неговото доброволно разрешаване. По този начин, при завеждане на дело към традиционния български съд, съдиите ще насочват страните за стартиране на процедура по медиация или друг алтернативен

метод за разрешаване на конфликти. Друг въпрос, който обаче възниква е, че щом страните по екологичния конфликт са стигнали до търсене разрешаването на спора по съдебен ред, то в много от случаите, те са загубили доверие по между си или то въобще отсъства.

Фигура № 9 Необходимост от законово задължение за доброволно разрешаване на екологични спорове.

Смятате ли, че е необходимо да се въведе законово задължение при възникнал екологичен спор да се търси възможност за доброволното му разрешаване?

Източник: Авторско проучване

Експертите посочват, почти, еднаква важност по отношение на елементите на доброволността при екомедиацията: 56% отговарят, че всички въпроси се уреждат по взаимно съгласие, 49% налице е съгласие между спорещите страни, а 46% страните сами избират медиатора.

Едва 12% от респондентите посочват, че страните в процедурата по екомедиация не са равнопоставени, защото зависи с какви финансови, експертни и други ресурси разполагат страните. Според 61% страните са равнопоставени, защото това е съществен принцип на медиацията, при 37% процедурата е съобразена с характера на участниците в конкретния спор.

Най-важните принципи и качества, които медиаторът трябва да притежава категорично са познания и експертиза, чрез която той да вникне в проблематиката и заряда на конфликта. Това посочват 63% от анкетираните, а за 54% от тях медиаторът не трябва да проявява пристрастие към страните.

Фигура № 10 Необходимост от въвеждане на превантивна медиация при екологични спорове.

Каква според Вас е необходимостта от провеждане на превантивна медиация при идентифициране на бъдещ екологичен спор?

ANSWER CHOICES	RESPONSES
Голяма, защото ще минимизира негативния ефект от конфликта върху населението, бизнеса, администрацията	51%
Средна, поради не широкото използване на медиацията у нас	41%
Ниска, защото няма задължително изискване от използване на медиация при наличие на екологични конфликти	12%
Друго (моля посочете)	2%

Източник: Авторово проучване

Повече от ½ от респондентите посочват, че превантивната медиация има важна роля, защото чрез нея се минимизира негативния ефект върху околната среда и биоразнообразието. Над 40% отбелязват, че превантивната медиация има междинна роля в разрешаването на конфликти, заради не широкото познаване и използване на медиацията у нас, а 12% маркират, че ролята и е ниска, защото няма задължително изискване за нейното използване при екологични спорове.

Широкият спектър от респонденти категорично посочват, че е необходимо да се създаде орган, с помощта на който да се разрешават конфликти в сферата на екологията. Той може да бъде и нова дирекция или отдел към Министерство на околната среда и водите. Създаването на такъв тип орган не само ще следи за качеството и резултатите от провежданите екомедиации, но ще позволява воденето на статистика, каквато отсъства, както и не на последно място ще насърчава страните по екологичен спор да го разрешават чрез медиация. 80% от респондентите на проучването посочват, че е важно медиацията да бъде застъпена във висшето образование, в т.ч. и в икономическите специалности.

Проведени са и 16 дълбочинни интервюта с експерти, ръководители, председатели, медиатори и адвокати от Българска търговско-промишлена палата,

Хасковска търговско-промишлена палата, Търговско-промишлена палата – Добрич, Търговско-промишлена и земеделска палата – Ловеч, Казанлъшка търговско-промишлена палата, адвокати към Адвокатска колегия – Пазарджик, експерти към община Пазарджик, община Септември, община Велинград. Те показват общи виждания и сериозно припокриване по поставените проблеми. Част от въпросите в проведените дълбочинни интервюта са свързани с мнението на интервюираните във връзка с приложението на медиацията по екологични спорове. Според част от експертите, екологичните спорове биха могли да се решават чрез медиация, защото и тематиката предполага повече диалогичност и уточняване на обстоятелствата. В повечето случаи, обаче споровете са между администрацията и бизнеса. Това означава доста консервативен подход от страна на администрацията и трудно взимане на решение за нестандартни методи. Други експерти посочват, че по същество повечето спорове могат да се решат чрез споразумение между страните, в това число и екологичните конфликти. Те виждат медиацията, като начин на извъсъдебно споразумение и е приложима, но зависи от множество фактори, свързани както със спорещите страни, така и с медиатора. От една страна, важно е на какъв етап е спорът, до каква степен страните имат желание и възможност да чуят, разберат гледната точка на другата страна, имат ли доверие помежду си и към медиатора. В голяма част от споровете страните до такава степен са загубили /или въобще са нямали/ доверие към опонента си, че не искат изобщо да изслушат неговата гледна точка или да се доверят на трета, независима страна, каквато е медиатора. Затова е изключително важно медиацията да започне още в началото на спора, преди доверието да е загубено. Възможно е медиация да започне и когато спорът вече е в съдебна фаза, но тогава намирането на пресечната точка в интересите на двете страни е много по-трудно, а и много често страните смятат, че съдът е институцията, която трябва да отсъди.

Независимо от положителното отношение на интервюираните по отношение на медиацията и в частност екомедиацията, според 75% от тях, бизнесът слабо познава или все още няма доверие на процедурата, а липсва и достатъчно информация и най-вече натрупани добри практики за разрешаване на спорове чрез медиация.

Друг въпрос е свързан с мнението на интервюираните експерти за моментното състояние и оценката за приложимостта на медиацията по екологични спорове. Към настоящия момент тя варира от ниска към средна, но според интервюираните, с целенасочени общи усилия може да стане висока, защото „най-лошото споразумение е по-добро от съдебното решение“. Всички заключават на въпроса: дали биха препоръчали на техни членове/клиенти да разрешат екологичен спор чрез медиация, че биха насърчили разрешаването на екологичен и всеки друг

спор чрез медиация, защото по този начин ще се опитат да намерят по-бързо, по-лесно и по-приемливо и за двете страни решение. 100% от интервюираните лица знаят за налични екоконфликти в районите, в които извършват своята дейност, но в същото време не знаят те да са разрешени чрез медиация. Съществуват различни примери за екологичните спорове. В хода на дълбочинните интервюта са дадени типични примери за екологични спорове или предпоставки за такива – например, голяма част от територията попада в защитени зони, има наличие на големи предприятия от тежка металургическа, химическа, минна промишленост, при реализиране на инвестиционни проекти и съобразяването им в с различни нормативни изисквания, касаещи защитени зони, както и развито селско стопанство, което пък е предпоставка за множество спорове в няколко насоки: спорове с арендатори, кооперации поради запалени стърнища, запрашаване по време на селкостопанска обработка, спорове с пчелари поради пръскане с пестициди и инсектициди, което унищожава пчелни семейства; спорове между инвеститори в зелена енергия /фотоволтаични и ветрогенераторни паркове/ от една страна и земеделски производители; спорове между собственици на ветрогенераторни паркове и еколози във връзка с прелета на птици. Особено внимание трябва да се обърне на екологичните конфликти в региони, които оказват влияние върху трансграничното въздействие и на други страни. Съществуват и примери за конфликти, които са изцяло на битова основа, но имат екологични последици – свързани със запрашаване и високи нива на шум.

На база на резултатите от проведеното анкетното проучване може да се обобщи, че както в проведената анкета, така и в разговорите при организираните дълбочинни интервюта със специалисти, данните показват общо познаване на процедурата по медиация, както и висока степен на заинтересованост относно това как може да се приложи по административни и екологични спорове и изразяват обща позиция, че прилагане на медиацията по административни и екологични спорове има приложение в ежедневието им дейност и значително ще подпомогне както работата им, така и общуването с граждани, бизнеса и организациите. Проведената анкетна карта беше представена и на над 18 броя членове на адвокатски колегии в страната, съдии и медиатори.

Дискусиите бяха свързана с приложението на извънсъдебни способности, в т.ч. медиацията по административни спорове с екологичен характер и въвеждането на задължителна медиация по екологичните спорове и създаването на специален орган, които да насърчава, промотира и да способства имплементирането на медиацията по административни и екологични спорове.

На основата на прегледа на нормативна уредба и на резултатите от анкетното проучване, дълбочинните интервюта и дискусиите, може да се направи

обобщения извод за ниската степен на информираност от страните по административни и екологични спорове, както и за възможността за провеждане на медиация по тях. Информираниостта на страните се дължи не на инициатива от страна на държавата за промотиране на алтернативните форми за разрешаване на конфликти, в т.ч. медиацията, а на база собствена инициатива на лицата за достъп до информация в дигиталното пространство, дискусии и допитвания в медиите.

На база на проведеното изследване за нагласите както на неправителствения сектор, медиатори, гражданското общество, юридическата гилдия, бизнеса и администрацията може да се обобщи, че медиацията може да бъде утвърдена като реална алтернатива и ефективен метод за уреждане на екологични конфликти, чрез която се постигат устойчиви споразумения между страните на спора, с което доказваме първата си хипотеза.

Чрез проведеното анкетно проучване и дълбочинните интервюта, както и прегледа на международната практика в сферата на медиацията доказваме и втората хипотеза, че е тя подход, който дава възможност екологичните конфликти да се уреждат и приключват със споразумение, с което се запазват устойчиви отношения между страните и за в бъдеще. Не само, че се запазват отношенията между страните, но съществуват и международни примери, които създават допълнителни блага за страните, а в определни случаи и за цялото общество.

Респондентите, участващи в различните методи на допитване, посочват, необходимостта от въвеждането на задължителна медиация при зараждане на екологични спорове. Подкрепя се мнението, че държавата трябва да насърчава провеждането на превантивна медиация при идентифициране от административните органи зараждане на екологичен конфликт. Експертите подкрепят становището, че в Закона за медиацията съществуват много празноти и с разширяването и усъвършенстването на приложима правна рамка, свързана със Закона за медиацията се ускорява утвърждаването на медиацията при уреждане на екологичните спорове чрез индивидуализирани правни норми и целенасочено прилагане на принципите отчитащи спецификата на управлението на екологичните конфликти, с което доказваме и третата хипотеза.

Основните изводи свързани с информираността на страните са:

- Отсъствие на нормативна уредба, която да упътва административните органи да използват медиация при създаването на административен спор;
- Липсва разработена методика, която да е приложима по екологични и административни конфликти/спорове и задължение за адвокатите да информират страните за възможностите за

разрешаване на спора чрез медиация, в случаите в които те преценят, че той е разрешим чрез нея;

- Липсва орган, който да следи за качеството на процедурите по медиация, в т.ч. при екологични и административни спорове;
- Липсва цялостна и обобщена статистика за броя и вида на проведените медиации, както и броя на постигнатите споразумения;
- Липсва инициатива от страна на административните органи да търсят начини за доброволно разрешаване на възникнал административен и екологичен конфликт чрез медиация;
- Липсват национални програми за реклама и насърчаване използването на алтернативните методи за разрешаване на спорове и в частност медиацията при възникване на административни и екологични спорове;
- Отсъства обучение във висшите училища по медиация, в т.ч. и по икономически специалности и сертифициране на студентите като медиатори след завършване на висшето си образование;
- Липсва законово задължение при възникнал екологичен спор да се търси доброволен начин за неговото разрешаване, чрез медиация;
- Не се провежда превантивна медиация при идентифициране на бъдещи екологични или административни спорове;
- Липсат нормативи за минимален процент обучени специалисти по медиация в държавната и общинската администрации;
- Липсат публикувани методики и процедури в администрациите за прилагане на медиация при възникнал спор;
- Недостатъчна нормативната уредба относно обучението на съдиите за препращане на конфликтните страни към медиация;
- Липсват центрове по медиация към административните съдилища, каквито има създадени към някои гражданските съдилища;
- Недостатъчно прецизна и ясна е съществуваща нормативна уредба, с която да се регулира медиацията по административни спорове;

Значително следва да се подобри информираността на страните при разрешаване на екологични спорове. Тя в значителна степен ще допринесе за

популяризиране и признаване на медиацията, в т.ч. по екологични спорове, а именно чрез:

- Задължение на адвокатите да информират клиентите си за възможността за използване на медиация по екологични спорове;
- Препращане на от страна на съдиите към провеждане на първа среща по медиация, в случаите на екологични спорове, както и при административни спорове с екологичен характер;
- Прилагане на различни стимули при използване на медиация по административни спорове, в т.ч. стимулиране на служителите в администрацията в провеждането на процедури по медиация при възникнали екологични спорове;
- Изработване на стратегии за насърчаване и прилагане на медиацията, като метод за облекчаване на съдебната система и по-бързото достигане до краен резултат от неговото прилагане.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА. ПРЕПОРЪКИ И НАСОКИ ЗА ПОСТИГАНЕ НА УСПЕШНА МЕДИАЦИЯ ЗА РЕШАВАНЕ НА КОНФЛИКТИ С ЕКОЛОГИЧНА НАСОЧЕНОСТ

Четвърта глава представя препоръки и насоки за постигане на успешна екомедиация.

В първия параграф са изложени предложенията за нормативни промени на медиацията по административни спорове и възможностите за прилагане на успешна екомедиация. Тази част на дисертационния труд, на базата на проучените литературни източници и обобщаване на изводите и препоръките направени в аналитичната част на дисертационния труд, както и в проучените проектни разработки¹ по оперативните програми на ЕС, свързани с Граждански контрол върху реформата в съдебната система, се предлагат препоръки, насоки и решения за успешна медиация при разрешаване на конфликти с екологична насоченост.

Индивидуализирани и конкретизирани са множество мерки и препоръки, насърчителни и санкциониращи методи за популяризиране на екомедиацията. В своята голяма част те изискват широк и задълбочен обществен дебат, в който следва да вземат участие и отношение заинтересованите страни – държавата, обществеността, медиатори, адвокати, неправителствени организации, ръководители на бизнеса и други, свързани с:

- Обсъждане на възможността и необходимостта от прилагане на задължителна медиация;
- Създаване на национална организация на медиаторите (браншова организация или колегия);
- Частично финансиране на медиацията по административни и екологични спорове от държавата;
- Законово регламентиран, устойчив ангажимент на държавата за популяризиране и повишаване на квалификацията на медиаторите;

¹ 1) АСЕКОБ И ИИА, BG05SFOP001-3.003-0016-C01, Ефективна медиация в областта на екологичните спорове, адекватен способ за граждански контрол и подпомагане на реформата в съдебната система, 2018, София;

2) Сдружение „Център за правна защита“ Проект № BG05SFOP001-3.003-0059, с наименование „Трудовата медиация – адекватен способ за реформиране на съдебната система чрез извезждане на част от трудовоправните спорове извън съдилищата“, 2019, София;

3) Фондация „Право и интернет“ и Българска търговско-промишлена палата, Програма „Правосъдие 2014-2020“ на ЕК в рамките на Договор N.764210 Насърчаване прилагането на информационните и комуникационните технологии при разрешаването на международни спорове, 2019, София;

- Финансови и/или данъчни стимули за страни избрали да решат спора си чрез медиация;

Основно място от препоръките са фокусирани и на неотложни допълнения и промени касаещи нормативната регламентация на медиационните решения (Таблица №5), както и с насоките за подобряване на информираността и мотивацията на страните при медиационен спор.

Таблица №5. Предложения за нормативни промени

Проблем	Закон	Мотиви
Редакцията на чл.3,ал.1 от ЗМ, която определя споровете, за които е приложима медиацията е неясна	Закон за медиацията	При буквално прилагане на разпоредбата може да се стигне до извода, че медиацията се прилага по "административни спорове, свързани с права на потребители"
АПК предвижда, че административните спорове могат да се решават със споразумение (чл.20 и чл.178 от АПК)	Закон за медиацията	Въпреки че в АПК е уредена възможността за сключване на споразумение, той не предвижда реда, по който да се постигне то.
В действащите програми за обучение на медиатори не са предвидени специализирани модули за спецификите на административните спорове	Наредба № 2 от 15 март 2007г.	За да могат медиаторите да поемат екологични спорове, следва да имат квалификацията и увереността, че ще се справят с тези отношения и ще ориентират страните към законосъобразно споразумение
Липсва уредба на медиацията в АПК	Административно-процесуален кодекс	За да се легитимира медиацията по административни спорове и за да могат да я прилагат както административните органи, така и административните съдилища, същата следва да намери своята уредба в АПК

Няма нормативно изискване адвокатите да напътстват клиентите си към медиация	Закон за адвокатурата	Адвокатите са естествена връзка между медиатора и спорещите страни. Те имат специалните знания, за да преценят дали даден казус може законосъобразно да бъде решен с медиация
Не е уредено заплащане на адвокати при представителство по медиация	Наредба № 1 от 9 юли 2004г. за минималните размери на адвокатските възнаграждения	Наредбата определя единствено минималния размер на възнаграждението и страните, при сложност или продължителност на медиационната процедура могат да се договарят възнаграждения в по-голям размер.
В основен за съдебната власт закон, какъвто е Законът за съдебната власт медиацията не е спомената	Закон за съдебната власт	Да се включи разпоредба в ЗСВ, която да указва право и задължение за съдиите да разясняват на страните по спора възможността да преминат към медиация за разрешаване на спора си.
Медиацията не е достатъчно популярна сред гражданите и организациите. В много от сайтовете на районните/окръжните съдилища и в нито един от сайтовете на административните съдилища липсва информация за възможностите да бъде използвана медиация	Закон за съдебната власт	Един от основните подходи за информиране на гражданите за института на медиацията и възможността да бъде използван вместо съдебен процес е предоставяне на достъпна информация чрез сайтовете на съдилищата.
Към настоящия момент обученията за препращане се водят от неправителствени организации	Програми на Национален институт по правосъдие за квалификация на съдии	Съдиите следва да имат необходимите теоретични знания и подготовка, за да препращат неформално, а ефективно страните към медиация.

Източник: Разработено по Доклад предложения за нормативни промени за имплементиране на медиацията по административни и екологични спорове, 2017, на сдружение АСЕКОБ и сдружение Инициативи и иновации.

Поради това, че медиацията е алтернативен способ за разрешаване на спорове, то следва и разпространението на информация сред гражданите, бизнеса и организациите да се извършва с участието на държавата, неправителствения сектор, медиатори и адвокати.

Постигането на тези цели налагат:

- Повишаване на информираността на обществото и повишаване на доверието в института на медиацията, чрез което ще облекчи натовареността на съдебната система у нас;
- Провеждане на ефективен обществен дебат за широкото включване на организациите на гражданите и организациите на бизнеса в процедурата по медиация, като част от съдебната реформа;
- Разработване и предлагане за обществено обсъждане на нормативни промени, чрез които да се облекчи и насърчи употребата на медиацията при разрешаване на административни спорове с екологичен характер;
- Подобряване на процесите и процедурите свързани с администрирането на публичното информиране, както и цялостната ефективност при избора за разрешаване на спорове чрез медиация;
- Разработване на разяснителни и обучителни семинари и кампании за насърчаване на медиацията в областта на опазване на природата и биоразнообразието чрез повишаване активността на обществото и медиаторите;

На базата на проведеното проучване на приложимата уредба, проведената анкета, дискусии и дълбочинни интервюта може да се направи обосновано заключение за много ниската степен на информираност на страните по административни и екологични спорове за възможността от провеждане на медиация по тези спорове.

Въпреки, че в световен мащаб медиацията е считана за бързо развиващ се и надежден способ за решаване на споровете, в България до момента не се поражда целения ефект тя да бъде реална алтернатива на съдебното правораздаване. Възниква необходимостта от по-дълбочено проучване на факторите и механизмите, които биха подпомогнали процеса на популяризиране на

екомедиацията и биха легитимирали този способ за разрешаване на споровете пред гражданите и организациите (Сдружение Център за правна защита, 2020).

Разработеният анализ на състоянието и съществуващите добри практики в областта на екомедиацията, като инструмент за алтернативно разрешаване на спорове, както и разкритото повишаване на обществената информираност и доверие в медиацията, могат да спомогнат за намаляване и облекчаване натовареността на съдилищата, както и за ефективното включване на гражданските организации в процеса на медиация, като част от съдебната реформа.

Тази част на дисертацията има за цел и да индивидуализира различните участници в процеса на медиация по административни и екологични спорове и като разгледа различните препятстващи употребата на медиацията фактори, да индивидуализира методически разработки за мотивиране на страните да взимат участие в решаването на споровете свързани с медиация.

Необходимо е да се състави ефективно действаща нормативна база, чрез която да се основоположи прилагането на института на медиацията по екологични спорове. Също така е важно да бъдат идентифицирани всички възпиращи и мотивиращи фактори и участници в процедурата по медиация.

Изводите от анализа доказват, че за успешната медиация по екологични спорове липсва достатъчно информация в публичните източници и пространство. Отсъства информация за успешни медиации по екологични спорове и в официалните сайтовете на институциите - административни органи, общини и административни съдилища. В така създалата се ситуация е изключително трудно, дори невъзможно обществото да направи правилен и информиран избор дали да използва традиционния съдебен ред при административен спор или да използва института на медиацията.

Вторият параграф съдържа стратегически подходи и сценарии за мониторинг и изграждане на капацитет за решаване на екологични конфликти.

В основата на успешната процедура на медиационната процедура са водещите принципи за нейното прилагане. Те са уредени в глава втора от Закона за медиацията и се характеризират със следното: независимост и безпристрастност; справедливост и прозрачност; законност; поверителност; ефективност; доброволност. За прилагането на процедурата по екомедиация е необходимо да се спазват установените в закона принципи, които предполагат една адекватна помирителна и ефективна екомедиация. Не съществува специален кодекс за поведение за екомедиатори. Същевременно разпоредби относно етичните стандарти са включени в Закона за медиацията и Наредба № 2 от 15 март 2007 г., които са приложими и при екомедиацията.

От изключително важно значение са етапите и фазите на изследването, включващи приюмите, инструментите, целите и резултатите използвани от медиаторите за изпълнение медиационните процедури при решаване на възникнал или потенциален екологичен спор. Медиаторът може да използва различни похвати при разглеждането на всеки един възникнал екологичен конфликт, които могат да включват разглеждане на сходни конфликти и преглед на международните разновидности. Разните похвати, прилагани от медиатора могат да променят виждането на страните, с включване на допълнителни експерти в областта на прилагането на екологичното право и експерти в областта на околната среда и биоразнообразието. Процесът по медиация, в сферата на екоконфликтите, трябва да бъде воден на база на технически познания и безпристрастна експертиза, в която не трябва да се влияят от политически и идеологически виждания.

Рискът от възникване на конфликти в областта на екологията, опазване на природната среда и биоразнообразието е голям. Това се дължи на редица фактори, които определят зараждането и развитието на конфликта.

В тази връзка специално внимание заслужава оценката на факторите и условията предизвикали екологични спорове, последици и катастрофи в областта на екологичната среда, водите и биоразнообразието. Установяването на влиянието на всеки от факторите на околната среда в дадена ситуация изисква разкриване на механизмите, които да предизвикат безпокойство, синтезират и реализират екологичен спор между страните, следствие на негативните последици за околната среда, биоразнообразието или здравето на хората. Екологичните фактори имат определено значение за организмите. Те могат да въздействат в няколко направления – като дразнителни; като модификатори; като ограничители; като сигнали, информиращи организма за предстоящи изменения в други фактори на средата. Различните автори ги класифицират по различен начин. Някои автори разглеждат екологичните фактори, като: физикохимични (абиотични) фактори, биотични фактори и антропогенни фактори. В зависимост от характера абиотичните фактори са атмосферни - климатични; почвени; геоморфологични; хидрологични. Различното въздействие на организмите едни върху други характеризират биотичните фактори, а антропогенните фактори показват човешките дейности, които водят до изменения върху числеността и състава на организмите.

Антропогенните фактори имат сериозно влияние върху създаването и иницирането на екологични спорове, които в отделни случаи прерастват в катастрофи. Те са свързани с лова и риболова, изстребване на видовете, отравяне на средата, разораване на площите, създаване предпоставки за заселване на синатропни видове и други.

Природните ресурси са важни за поминъка на много домакинства в селските райони. Конфликтите около природните ресурси могат да бъдат полезни за изясняване на нуждите и правата за решаване на несправедливостите или неравенствата при разпределението на ресурсите. Въпреки това, някои конфликти могат да се превърнат в пречки за препитанието и устойчивото управление на ресурсите, ако не бъдат разгледани. Когато конфликтите ескалират, те също могат да навредят на взаимоотношенията, като увеличат недоверието и подозренията. Силните конфронтации могат дори да унищожат ресурсната база за препитание на хората.

Участниците в процедурата по оценката на готовността и предварителната работа за провеждане на преговорите върху страните на спора са страните по един възникнал или евентуален бъдещ спор. В голяма част от случаите страна по екологичния спор е административния орган, издал конкретния административен акт с екологична насоченост и заинтересованите лица от издаването, изменението или прекратяването на административното правоотношение. Заинтересованите лица могат да бъдат както физически, юридически, така и организации, а в отделни случаи и държавата.

За да възникне процедурата по водене на преговори и в частност медиране на преговорите е необходимо, на първо място, страните по спора да са информирани за възможностите, които имат, както и за ефекта върху интересите им от прилагането на алтернативно разрешаване на спора. В случаите, в които спорът е в процес на създаване, може участниците да бъдат насочени към превантивна медиация.

Участниците, в случаите на възникнал екологичен спор, на първо място, трябва да осъзнаят необходимостта от водене на преговори, както и предимствата, които се създават чрез медиране на процеса. За страните процеса по медиация в областта на екологичните конфликти не създава задължения, защото те могат едностранно да прекратят процеса по всяко време и не губят възможността да се обърнат към съда, в случаите, в които изходът не е благоприятен за тях.

За навлизане в екоконflikта и задълбочаване опознаване гледните точки на страните, медиаторът може да използва инструментариум, които да му позволи да извърши анализ на спора. Използвайки различни инструменти, които да бъдат адаптирани към конкретния случай, той може да изгради стратегически анализ за konflikта. В тези случаи е необходим такъв инструментариум, чрез който да се анализират първопричините за възникване на konflikта, да се анализира самия проблем, да се идентифицират заинтересованите страни, да се направи анализ на правата, отговорностите, възвръщаемостта и

взаимоотношенията на различните страни във връзка с екологичния конфликт, да се характеризира времевата линия на конфликта и да се покаже къде географски съществува той.

Участието на заинтересованите страни е доброволно и е от основно значение за общия подход на управление на конфликтите. Решението за започване на преговори от страна на заинтересованите е ефективно само ако другите участници също смятат, че е в техен интерес да бъдат страна в процеса по екомедиация. Съществуват възможни ситуации, в които страните не желаят да водят преговори. Такива примери съществуват, когато има големи различия в силата между страните, страхове, баристри в комуникацията или наличие на твърди и непроменими позиции.

Въпреки че преговорният процес понякога не е фокусиран, то той може да бъде описан като преминаващ през няколко основни етапа. На първо място е необходимо да бъде поставен проблема. Следващата стъпка е фокусирана върху осигуряването на възможност за изявления на заинтересованите страни. От основно значение за развитие на преговорния процес е намирането на общ език, както и предоставянето на различни опции за страните. За да се достигне до споразумение, обаче е необходимо изготвяне на оценка на възможностите и вариантите за постигане на консенсус от страните, а преговорите е необходимо да отговарят адекватно на конкретната ситуация.

Управлението на конфликти изисква изграждането на доверие между заинтересованите страни, въпреки техните различия. Една от ключовите роли на медиатора е да подпомогне изграждането на доверие сред тях през всички етапи на преговорите. Изясняването на интересите, установяването на методика за отчетност и проверка, за да се гарантира, че доверието остава през целия процес на преговори, като те са от изключително важно значение. Постепенното изграждане на споразумение и гарантирането, че всеки има доверие на другия в сключеното споразумение, също е от решаващо значение.

В редица случаи, споразуменията са изградени върху общи цели и взаимноизгодни интереси. При тези случаи преговорите трябва да изместят фокуса от отделните позиции към общите виждания и интереси. Страните проучват тези интереси допълнително и след това се опитват да постигнат съгласие в области, в които интересите са споделени. Споделените интереси могат да се използват за установяване на общи цели. Тъй като тези цели са договорени, те ще спомогнат за осигуряване както на насоки, така и на цели за преговорите.

Постигането на мотивационно споразумение е най-важната част от текущия процес на екомотивацията. Успешните преговори водят до споразумения между различните заинтересовани страни, които могат да постигнат принципно

споразумение и да разработят конкретни етапи и стъпки във времето, по отделни точки или в рамките на по-голям пакет от мерки. Независимо от формата на споразумението, заинтересованите страни трябва да потвърдят как ще го прилагат и какъв ще бъде процесът по наблюдение и мониторинг. Освен това те трябва да определят как да управляват всички допълнителни въпроси, по които, в момента, не могат да се споразумеят.

Съществуват няколко възможности, които се създават с подписването на екологичното споразумение за медиаторите. На първо място, в случаите, в които страните смятат, че могат да приложат и да изпълняват мониторинг на договореното в споразумението, то ролята и функциите на медиатора приключват с подписването на споразумението. В други случаи заинтересованите страни могат да искат от медиатора да наблюдава изпълнението на споразумението, докато те самите не са сигурни в отношенията по между си, без външна неутрална трета страна. Съществуват хипотези, в които управлението на конфликти може да насърчи заинтересованите страни да работят съвместно за развитие. Медиаторите могат да окажат съдействие в изграждането на връзки с организации, които предоставят помощ в тези области и това да генерира определени ползи за страните по конкретния екологичен проблем.

ОСНОВНИ ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

1. Основна цел на настоящата разработка е да се разкрият теоретичните и методични основи на медиацията като универсален подход за решаване на екологични спорове и на тази основа да се анализират и оценят добрите практики в областта на медиацията при отчитане на спецификата на административните отношения, както и да се синтезират и предложат методически подходи, практически стъпки и решения за осъществяване на успешна медиация. В хода на изследването беше установено, че макар да съществува възможност за екомедиация у нас, тя е предмет само на теоритични модели и примери и не е достатъчно промотирана, както сред гражданите, НПО, адвокатските колегии, юридическата и академична гилдии у нас. Липсата на национална статистика за броя проведени медиации, както и липсата на обединяващ орган са сред основните пречки пред института на медиацията. Ограниченият брой на регистрираните медиатори, които имат образование в сферата на природните ресурси е основополагащ при прилагане на този подход за разрешаването на екологичен спор.

2. На базата на мненията на авторите, можем да обобщим, че екологичните конфликти са разнообразни и сложни. Те възникват в различни райони на страната и света, обхващат различен по обем конфликти, които засягат определен кръг от лица, групи или общности, като носят със себе си различен по сила заряд. Предметът на екомедиацията е свързан с използването на земята, природните ресурси, разпределението на дефицитни фактори и суровини, водните ресурси, енергийните ресурси, замърсяването на въздуха. Разрешаването на конфликти с такъв предмет е от основно значение за функционирането на нашето общество. Запазването на баланса между частния сектор и обществения интерес, между растежа и съхраняването на околната среда, между благосъстоянието на гражданите и природата е ключов етап в създаването на устойчивост за населението. Този баланс може да бъде постигнат, чрез ефективното използване на възможността за разрешаване на конфликти чрез екомедиация. Тя е способ за алтернативно решаване на спорове, който може да бъде утвърден като реална алтернатива на традиционната съдебна система и е ефективен метод за уреждане на екологични конфликти, както и за постигане на устойчиви споразумения между страните, с което ние доказваме и първата си хипотеза.

3. Разгледани са основните принципи за успешна медиация и е направен преглед на Закона за медиацията и принципите заложиени в глава втора от него, по-точно етапите, фазите и стъпките в процеса по провеждане на медиацията – трябва да се съблюдават от стартирането на процедурата до нейния край - във вид

на екологично споразумение или използване на съдебния ред. Много често, конфликтите за природни ресурси са в достигнат път без изход. Затова е важно да се търси безпристрастен местен или международен опит, чрез който да се разреши благоприятно, на принципа на взаимни отстъпки и рационални решения. Споровете в областта на природната среда трябва да се водят на база на технически познания и висока експертиза. Чрез прилагането на различни подходи от страна на медиатора е възможно да се постигне по-бързо решение на конкретен екологичен проблем, но затова е необходимо споразумението да бъде гъвкаво за страните, с което се запазват и устойчиви отношения за в бъдеще, с което доказваме и втората хипотеза на дисертационния труд.

4. Представена е детайлна оценка при анализа на дейностите, които следва да се предприемат по екологичен спор, за да се създаде структурна рамка за минимизиране на пропуски в медиационния процес. Методическата рамка на дисертационния труд включва анализ и оценка на правната и нормативна рамка и на управлението на медиационния процес, както и оценката на информираността на гражданите за предимствата му. Прегледът на съществуващата правна и нормативна рамка гарантира усъвършенстване на алтернативните методи за разрешаване на конфликти и в частност екомедиацията.

Нашият опит в областта на медиацията е съпоставен на приложимостта на медиацията в други европейски страни, както и с добрите практики прилагани в Италия, Великобритания и Германия. На тази основа се посочват възможности за прилагане то им у нас.

5. На базата на анализа и авторовото мнение може да се обобщи, че медиацията по екологични спорове у нас в недостатъчна степен е развита и е в начален етап на прилагане. Необходими са действия от страна на държавата по популяризиране на алтернативните форми за разрешаване на конфликти по административни и екологични спорове, както и стимули за страните на конфликта. В страната съществуват 46 организации, които провеждат обучения по медиация. Въпреки това броят на експертите – медиатори по въпроси от екологичен характер са твърде малко, затова е необходимо да се застъпи медиацията във висшето образование по определени специалности/направления, както и да се стимулира обучението на експерти от различни НПО, национално представителните организации на работниците и служителите и на работодателите, общински и регионални администрации и представители от академичните среди.

6. Предиизвикателствата, пред които сме изправени са свързани с изменението на климата, загубата на биологично разнообразие и недостига на ресурси имат основно значение за нашето общество. Необходими са спешни мерки в тази посока за опазване на природните ресурси, за ограничаване изчезването на

застрашени видове и за подобряване качеството на живот. Възникването на конфликти в областта на околната среда са все по-често срещани в България. Първите стъпки, които трябва да предприемем в тази посока са те да се ограничат и да се адаптират мерки за тяхното ускорено разрешаване.

7. На базата на изготвения анализ, направеното проучване и проведените дълбочинни интервюта с експерти доказваме и третата хипотеза на дисертационния труд, че за да се подобри ролята на медиацията по екологични спорове е необходимо да се инициират редица нормативни промени, свързани със задължение на адвокатите да информират страните за възможностите за разрешаване на конкретен екологичен спор чрез медиация; съдиите е необходимо да преминат обучения по преpraщане към медиация по екологични спорове; държавата трябва да насърчава административните органи да разрешават екологичните споровете чрез медиация и да се делегират средства към бюджетите им за провеждане на процедури по медиация; да се предоставя безплатна или частично безплатна процедура по медиация при екологични спорове; държавата да провежда широка маркетингова и информационна кампания за насърчаване на алтернативните методи за разрешаване на спорове, в т.ч. по екологични конфликти чрез медиите, конференции и печатни издания, чрез провеждане на форуми сред юридическите и академичните среди; държавата следва да води детайлна статистика за броя на проведените медиации, предмета на спора и резултата от проведената медиация, броя на постигнати споразумения чрез медиация; да се подобри информацията за медиаторите в Единния регистър за медиаторите, чрез разширяване информацията, знанията, уменията, допълнителните квалификации за всеки един медиатор.

IV. СПРАВКА ЗА ПРИНОСИТЕ

В настоящия дисертационен труд са постигнати следните научни и научноприложни резултати, част от които имат приносен характер и с успех могат да се приложат при усъвършенстване и разширяване на института на медиацията при екологични спорове.

- Изследвани са теоретичните и методични основи на управлението на медиацията като универсален подход за решаване на екологични спорове, чрез които се създават условия за устойчивост на взаимоотношенията между спорещите страни и за създаване на превенция при конфликти в сферата на природната среда. Тези разработки могат да се приложат при разработване и допълване на политиките и нормативните регламентации за прилагане на успешна екомедиация;
- Проучени са нормативните регулации, приложими при процедурите за насърчаване и стимулиране на медиацията по екологични спорове;
- Оценена е информираността на страните по екологични спорове за познаването на възможностите за алтернативно разрешаване на конфликти, анализирана е ресурсната и кадрова обезпеченост на администрацията за провеждане на медиация по спорове с екологичен характер. Част от тези разработки могат да намерят приложение под формата на методически указания при усъвършенстване на процеса на медиацията от възникване на спора до приключването му с медиационно споразумение;
- Аргументирани са предложения насоки и за внедряването на ефективна медиация при управлението на екологични конфликти, които ще допринесат за разширяване на познаването и особеностите на института на екомедиацията и до разширяване на нейното приложение.
- Предложени са конкретни комплексни мерки за подобряване на ролята и приложението на медиацията по екологични спорове, чрез отстраняването на представените пропуски на съществуващата нормативна уредба и създадените регистри за екомедиатори. Посочените разработки могат да намерят практическа реализация при разработването на подходи и сценарии за мониторинг и за изграждане на капацитет за успешно решаване на екологичните спорове.

V. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Левичаров Л. (2018) Зеленият бизнес в селските райони като алтернатива за преодоляване на екоконфликти и възможности за развитие, Предизвикателства пред аграрния бизнес и селските райони, Издателски комплекс - УНСС, стр 266-270.
2. Левичаров Л., Михайлова М. (2020) Перспективи пред трудовото право – дигитализация и имплементиране на зелени политики, Проблеми на трудовото и осигурителното право: Научна конференция, Издателски комплекс - УНСС, стр. 173-181.